

Mekansal Anlatılarda His Yapılarının Araştırılması: Kadıköy Örneği¹

Ayşenur ÖLMEZSES

Dr.

a.olmezses@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4562-0214

Serhat GÜNEY

Prof. Dr.

Galatasaray Üniversitesi, İletişim Fakültesi

hserhatguney@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1362-6793

Abstract

A Study on Structures of Feelings in Spatial Narratives: Kadıköy Case

Kadıköy is Istanbul's one of the oldest urban settlements and historically a secondary center opposite Istanbul (Beyoğlu). However, since the 2010s, it has emerged as a 'hip' center in the metropolis with a surge in demand that transcends its physical boundaries. How can we explain the transformation of an urban center that we could describe as secondary into such a magnet? This article attributes this phenomenon of urban dynamism to Kadıköy's unique historical experience, authentic narrative, and distinctive cultural identity, emphasized through spatial narratives. The concept of 'structures of feeling' has been employed as a research tool in Kadıköy narratives to explain this authenticity. Structures of feelings researched in Kadıköy narratives point out a connection to the sea, cosmopolitanism, openness to differences, community culture, intimate community relations, vibrant everyday life, bohemian bourgeois culture, the power of the past, and strong belonging to local history. The article argues that the level of sustainable transformation, which preserves the spatial essence of Kadıköy amidst demographic changes, is significantly linked to how well structures of feelings, as depicted in spatial narratives, can be replicated in everyday life practices.

¹ Bu makale Ayşenur Ölmezses tarafından Prof. Dr. Serhat Güney danışmanlığında yazılmış olan "Kent, Mekan, Kültürel Etkileşim: Kadıköy Örneği" isimli doktora tezin-den üretilmiştir.

keywords: Structures of feelings, spatial narratives, urban transformation, urban memory, Kadıköy

Résumé

Étude des structures de sentiments dans les narratives spatiales : Le cas de Kadıköy

Kadıköy est l'une des plus anciennes agglomérations d'Istanbul et, historiquement, un centre secondaire en face d'Istanbul (Beyoğlu). Cependant, depuis les années 2010, il a émergé comme un centre « branché » de la métropole avec une augmentation de la demande qui dépasse ses frontières physiques. Comment expliquer la transformation d'un centre urbain que l'on pourrait qualifier de secondaire en un tel pôle d'attraction ? Cet article attribue ce phénomène de dynamisme urbain à l'expérience historique unique de Kadıköy, à son récit authentique et à son identité culturelle distinctive, soulignée par des narratives spatiales. Le concept de « structures de sentiment » a été utilisé comme outil de recherche dans les récits de Kadıköy pour expliquer cette authenticité. Les structures de sentiment étudiées dans les narratives de Kadıköy mettent en évidence le lien avec la mer, le cosmopolitisme, l'ouverture aux différences, la culture communautaire, les relations intimes au sein de la communauté, la vie quotidienne animée, la culture bourgeoise bohème, le pouvoir du passé et l'appartenance forte à l'histoire locale. L'article soutient que le niveau de transformation durable, qui préserve l'essence spatiale de Kadıköy au milieu des changements démographiques, est lié de manière significative à la façon dont les structures de sentiment, telles que décrites dans les récits spatiaux, peuvent être reproduites dans les pratiques de la vie quotidienne.

mots-clés: Structures des sentiments, narratives spatiales, transformation urbaine, mémoire urbaine, Kadıköy

Öz

Kadıköy, İstanbul'daki en eski kentsel yerleşimlerden birisi olmakla birlikte tarihsel olarak İstanbul (Beyoğlu)'un karşısında ikincil bir merkezdir. Ancak 2010'lu yıllardan bu yana, fiziksel sınırlarını aşan bir talep artışı ile metropolde "hip" bir merkez olarak öne çıkmaktadır. İkincil olarak niteleyebileceğimiz kentsel bir merkezin bugün bu ölçüde cazibe merkezi haline gelişini nasıl açıklayabiliriz? Makale kentsel hareketlilik yaratan bu durumu, metropolün geçtiği dönem ile öne çıkan Kadıköy'ün benzersiz tarihi deneyimi, otantik hikayesi ve özgün kültürel kimliğine dayandırmaktadır. Bu otantikliği açıklamak üzere his yapıları kavramı Kadıköy'e ilişkin anlatılarda araştırma aracı olarak kullanılmıştır. Kadıköy'ün his yapıları deniz ile kurulan bağ, kozmopolitanizm ve farklılıklara açıklık, topluluk

kültürü ve samimi topluluk ilişkileri, canlı gündelik yaşam, bohem burjuva kültür, geçmişin gücü ve tarihe bağlılık olarak işaretlenmiştir. Makalenin iddiası; oluşan demografik hareketlilik sonucu Kadıköy'ün mekansal çekirdeğini patlatmayan sürdürülebilir bir dönüşüm inşasının, mekansal anlatılar yoluyla ortaya koyulmuş his yapılarının ne ölçüde gündelik hayat pratiklerinde tekrar edebildiği ile yakından ilişkili olduğudur.

anahtar kelimeler: His yapıları, mekansal anlatılar, kentsel dönüşüm, kentsel bellek, Kadıköy

Giriş: Kentsel Anlamları Haritalamak

Hızlı ve keskin bir dönüşümden geçen kentsel bir mekana dair üretilmiş kültürel ürünlerin anlam çıparları ve anlam ilişki ağları bağlamında incelenmesi mekanın ruhunu ortaya koymak adına önemli bir potansiyel taşır. Kültürel bir ürün olan kentsel metinler mekansal temsiller olmakla birlikte, mekansal deneyime dair de önemli bir kaynaktır. Makalede kentsel metinler bu yönüyle mekanın ve dolayısıyla mekansal dönüşümün kurucu ögesi olarak ele alınmaktadır. Sosyal bilimler ve semantiği birbiri ile ilişkilendiren bu yaklaşım, sosyal bilimlerde kültürel yapıları metinler olarak analiz etmenin yolunu açan dilsel yahut kültürel dönüş olarak adlandırılan paradigma kayması ile yakından ilişkilidir. Bahsedilen paradigma kayması, bir kültürel yapı olarak kentin farklı biçimlerde yazılabilir ve okunabilir bir metin olarak ele alınmasının önünü açmıştır.

Kültürel dönüşten bu yana, mekanın okunabilir ve yazılabilir bir metin olarak analiz edilebileceği fikriyle mekan temsilleri araştırmalarında ilk odaklanılan mecra edebiyat olmuştur (Batuman, 2019, s. 13). Kültürel incelemelerin öncü teorisyenlerinden Raymond Williams analizini edebiyat üzerine yansıttığı teorik kavramlar geliştirmiştir. Williams'ın teorisi sosyal ve kültürel faktörleri bütüncül olarak ve bir arada ele alabilme yönü ile öne çıkmaktadır. Kuramının öne çıkan kavramlarından olan his yapıları hedeflenen bütüncüllüğü taşıırken, analizde yapısal, sosyal ve kültürel olanı birbiri içinde ele almanın bazı gelişmelerini de içinde barındırır.

Raymond Williams his yapıları kavramını ilk kez Preface to Film (1954) kitabında tanımlamış olmakla birlikte daha sonraki eserlerinde (Long Revolution, 1961), Marksizm ve Edebiyat (1977), Kültür ve Materyalizm (1980) tekrar geliştirerek sunmuştur. Hem kavramın "geçmişe dönük kültür araştırmalarında ele avuca gelmeyen ne varsa onları kendinde toplama iddiası (Williams'dan akt Özkan, s. 234) ile oluşturduğu geniş çerçeveye, hem de Williams'ın kendi kültür ve edebiyat incelemelerinde dahi kavramı farklı şekillerde kullanmış olması eleştirileri beraberinde getirmiştir. His yapıları kavramını inceleme sürecine dahil eden çalışmalar dahi kavramın muğlaklığı ve sübjektif niteliği, hislere yaptığı vurgunun yapıların belirleyiciliğini analize yeterince dahil etmeme sorunu ve analitik

bir analiz için kullanımının zorluğuna ilişkin sınırlılıkları işaret etmiştir.²

Williams his yapılarını, “bir sosyal deneyimi ya da ilişki ağını diğerlerinden tarihsel olarak ayıran, dönem yahut kuşak hissini oluşturan kendine özgü niteliği” olarak tanımlar (Williams, 1977, s. 131). Jackson’a göre Williams’ın analiz pence-resinde zaman boyutu ile alınan “kendine özgü niteliği” tanımlama çabası, yerel-lik çalışmalarının yerin özgünlüğünü tanımlama amacı ile örtüşür (1991, s. 222). Böylece Jackson his yapıları teriminin mekanın analizi için de kullanışlı bir kavram olduğunu ileri sürerek, terime mekansal bir boyut ekler (ibid.). Bu makalede, Kadıköy’ün özgün niteliklerini tanımlama çabası hem zamansal hem de mekansal boyutu ile ele alınmaktadır. Kadıköy’e özgü nitelikler, İstanbul’un modernleşme süreci ile güncel mekansal dönüşümlerin başlangıcı aralığında Kadıköy’e ilişkin metinler içinde araştırılmıştır.

Kentsel mekanların değişimi, toplumdaki makro yapısal değişiklikleri takip ederek temsil eden değişimlerdir (Dirksmeier, 2016, s. 890). Bu makale, his yapısı kavramını bir araştırma aracı olarak kullanarak, (makro) “değişime duygusal yerel tepkileri” (Dirksmeier, 2016, s. 890) açıklamayı amaçlamaktadır. His yapıları, “formel dünya görüşleri veya ideolojilerden ziyade, yaşamın içinde pratik edildiği haliyle anlamlar ve değerleri” (Jackson, 1991, s. 44) ifade eder. Ayrıca, his yapıları, geçmiş, bugünü ve gelecek deneyimleri de içeren bir nitelik olarak “itici güç, frenleme ve tonun karakteristik unsurları” ve “bilinç ve ilişkilerin özellikle duygusal unsurları”nı da kapsayan bir kavramdır (Jackson, 1991, s. 132). “Bu duygular, birbirleriyle ilişkili ‘canlı ve birbirine bağlı süreklilik’ olarak bir ‘yapı’ oluştururlar, belirli iç ilişkileri, birbirine geçişleri ve gerilimleri olan bir dizi” olarak okunabilirler. (Jackson, 1991, s. 44).

Filmer’e göre bugün bireylerin ve toplulukların hayatını etkileyen şeyler her zaman kolektif tarihsel deneyimin özgünlüğüyle bağlantılı olan bir his yapısıdır (2003, s. 200). Zamponi de his yapılarının “yaşanmış deneyimin” kültürel analiz yoluyla ele alınmasının tarihsel bir katkı olduğunu savunur (Zamponi, 2020, s. 99). Zamponi, his yapıları kavramsallaştırması ile kültürel üretimin yorumlanması yoluyla anlam üretim pratiklerinin inşa edici unsur olarak öne çıkarılmasını metinlere “sıradan olan”dan yana ve orijinal bir yaklaşım olarak görür. His yapıları kavramının; resmi söylemler ve eklemlenmiş ideolojiler ile pratik edilen deneyim arasındaki gerilimde oluşan tarihin, akışkan ve sabit olmayan bir süreç olarak yeniden ele alınmasına imkan tanıyan yönünü vurgular (ibid.).

2 Bu sınırlılıklar konusunda Raymond Williams’ın kendi çalışmaları içinde de tartışmalar bulunmaktadır. Bu eksende tartışmalar için ayrıca sıralanan çalışmalar incelenebilir; O’Connor, A. (1989). Raymond Williams: Writing, culture, politics (pp. 83-85). Basil Blackwell.; Middleton, P. (1989). Why Structure of Feeling? *News from Nowhere*, 6, 30-42.; Matthews, S. (2001). Change and theory in Raymond Williams’s structure of feeling. *Pretexts: literary and cultural studies*, 10(2), 179-194.; Kirk, J. (1999). Class, Community and ‘Structures of Feeling’in Working-class Writing from the 1980s. *Literature & History*, 8(2), 44-63.; O’Connor, A. (1989). Raymond Williams: Writing, culture, politics. Basil Blackwell.

Kadıköy, İstanbul'daki en eski kentsel yerleşimlerden birisi olmakla birlikte tarihsel olarak İstanbul (Beyoğlu)'un karşısında ikincil bir merkezdir. Tarihsel olarak "körler ülkesi" metaforu ile anılan bu yer, dinamik bir metropolün ikincil merkezi olarak kendine özgü kentli kültürünü muhafaza edebilmiş nadir kentsel yerleşimlerdenidir. Öte yandan Türkiye'de 2010'lu yıllarda artmaya başlayan politik çatışmalar ve yaşam tarzı gerilimleri kent içi hareketlilikleri tetiklemiş, Kadıköy, yeni sakinleri ve günü birlik ziyaretçileriyle fiziksel sınırları aşan yoğun talebe bağlı olarak mekansal kurgusunun yanı sıra, sosyal hayat ve kültürel atmosferi açısından da hızlı bir dönüşüm yaşayagelmıştır. Tarihsel olarak kapalı bir kent çekirdeği niteliğine sahip olan, mekânsal bütünlüğünü ve sosyo-kültürel dengelerini koruyarak nispeten içe dönük bir modernleşme deneyiminden geçmiş bir kent merkezinin aniden bir çekim merkezine dönüşmesi, beklenmedik dışsal basınca maruz kalması ve hızla mutenalaşması nasıl açıklanabilir? Bu makalenin iddiası Kadıköy'ü bir cazibe kaynağı yapan şeyin kendine özgü bir tarihin ürünü olması, özgün bir hikayeye sahip olması ve kendi sınırlarını yeniden üretebilmesine olanak sağlayan ayırt edici kültürel yapısı ve kimliği olduğudur. *Bir Kadıköy'öğlü* kitabının yazarı Hulki Aktunç'a (2009, s. 22) göre, Kadıköy'ün bir ruhu vardır; semt tarihle, insanla birikmiş ve birleşmiş bir auraya sahiptir. Bu bakımdan, Kadıköy'ün hangi kentsel tarihin ürünü olduğu ve mekânsal konfigürasyonunun ayırt edici nitelikleri anlaşılmeden kent içi hareketlilikler açısından neden bu denli çekici bir merkeze dönüştüğü tam olarak anlaşılabilir. Bu iddiayı test etmek üzere bu makalede Kadıköy'e özgü tarihsel ve kültürel anlamların günümüzde yaşanan dönüşümler boyunca sürekliliğini koruyan yönleri bakımından haritalandırılmasına çalışılacaktır. Bu haritalandırmayı analitik bir kültürel atmosfer olarak sunabilmek için Kadıköy'ü konu edinen metinlerin içindeki his yapılarının izi sürülecektir.

Kuşkusuz, Kadıköy kent çekirdeğinin dışsal etkilerle parçalanmasının kent toplumundaki muhafazakarlaşma eğilimleri, Beyoğlu gibi birincil merkezlerde yaşanan yapısal ve kültürel değişimler, Kadıköy'e ulaşım olanaklarının artışı gibi ülke ve metropol dinamikleri ile ilişkili sebepleri de vardır. Bununla birlikte, bizim özellikle incelediğimiz unsur, semtin kendine içkin mekansal ve kültürel özellikleri ve bunların yazınsal kültürel ürünlerde nasıl temsil edildiğidir. Buradaki yaklaşım semtin bugün mekan dışı unsurlar tarafından yeniden keşfedilen cezbedici niteliklerinin mekana hangi anlam çıparları üzerinden bağlandığını metinsel bir çözümleme ile sunmaktır. Ana araştırma sorumuz özgürlükçü hayat tarzlarına sahip grupların buraya yönelmesine sebep olan Kadıköy'e özgü his yapılarının neler olduğu ve bunların nasıl bir anlam örüntüsünün ürünü olduğudur. Nitekim, Kadıköy'e dair kültürel metinler incelendiğinde, bu örüntüleri içinde barındıran anlam kümelerinin tarihten günümüze doğru güçlü bir izlek oluşturduğu görülür. Siyasi hicv yönüyle öne çıkan Refik Halit Karay'ın bir asır önce, Meşruiyet'in ilanı döneminde yazmış olduğu satırlar Kadıköy hızlı bir biçimde dönüşürken, mekan temsillerinin nasıl direndiğini göstermesi açısından önemli bir çıkış noktası oluşturmaktadır:

"Sanki Kadıköy'ün suyundan içenin gözleri döner, "eğlenelim keyiflenelim! Hoş vakit geçirelim! diye koşmaya başlar. Havasını teneffüs eden mest olur "aşk, garam, sevda!" diye sokaklara uğrar..."

Fakir ve zengin herkes ortak yalnız bir şey düşünür. Eğlence... Halk ömrünü tiyatro ile sinema ile, sazda seyranda, düğünde dernekte avuna aldana, güle eğlene ekseriya yarı çılgın ve daima çakırkeyif zevkinde geçirir!... Sanki başka semtlerden Kadıköy'e taşınanlar;
"Artık çok sıkıldık, çok bunaldık, biraz da eğlenelim! Fikriyle bu tarafa göç ederler ve bir eğlenceye gider gibi gönüllerinde ümit dolu, öyle yeşerirler" (Karay, 2017, s. 135–136)

Kadıköy'ün mekansal niteliklerinin anlatılar yoluyla incelenmesi temel olarak mekan anlatılarının mekan inşasındaki kurucu gücüne dayanmaktadır. Ayrıca, özellikle 1960'lara değin sosyal bilimler İstanbul'un sürekli artan nüfusunu açıklayabilmek üzere göç ve gecekonduya odaklanırken İstanbul'un yerlilerine uzun süre ilgisiz kalmıştır (Özbay, 2017, s. 183). Oysa edebi İstanbul anlatıları ulus inşa sürecinden bu döneme değin "yerlileri" yani Selim İleri'nin deyişiyle "öz çocukları" nı odağına alır. Bu nedenle edebi yazın Kadıköy'ün tarihi çekirdeğindeki, İstanbul'un "öz çocuklarının" özellikle ulus inşa sürecinden 1960'lara kadar olan süreçte "yerli" kültürünü kavramakta başvurulabilecek en güçlü kaynak olarak bize yol göstermektedir.

Bu makalenin araştırma evrenini Kadıköy'de geçen kurgu edebi eserler ve hatıratlar olmak üzere geniş bir metin grubu oluşturmaktadır. Bu metinlerin tümü okunarak öncelikle her bir metnin kendi bütünlüğü içinde ifade ettiği anlamların ortaya çıkarılmasından sonra bir bütün olarak Kadıköy'e ilişkin yazında tekrar eden temalar ortaya konmuştur. Her metin yazarının öznel kimliği ve yazıldığı döneme duyarlı bir şekilde birden fazla kez okunurken Kadıköy'e dair oluşturdukları anlam dünyası metinlerden çıkarılmış anlam öbekleri olarak kodlanmıştır. Tüm metinlerin bu bağlamda kodlanmasından sonra niteliksel içerik analizi yöntemi ile ana fikirler ve temalara odaklanılmıştır. Farklı metinlerdeki "ortaklıklar, benzerlikler ve örüntüler" araştırılmıştır (Erdoğan vd., 2021). Epistemolojik olarak yorumlayıcı bir yaklaşımdan beslenerek gerçekliğin inşasının insanlar arasındaki etkileşimle oluştuğu kabulüyle bu metinler hem kendi içlerinde yarattıkları hem de okuyucuları ile oluşturdukları etkileşim ağında şekillenen etkiler açısından Kadıköy'ün kentsel kimliğini oluşturan anlam örüntülerini bünyelerinde taşımaktadır. Tekrar eden temalar his yapıları kavramı ile birlikte ele alındığında mekana dair bütünlüklü bir anlam haritası ortaya çıkmaktadır. Araştırma tasarımını bütünleyen bir diğer unsur oto-etnografik bir perspektifle uygulanan katılımcı gözlem yöntemidir. Kadıköy'ün anlam haritasında belirgin hale gelen örüntülerin his yapıları etrafında kristalize olan gündelik yaşam alışkanlıkları dolayısıyla günümüze nasıl bağlandığını bu gözlemler vasıtasıyla, zengin etnografik notlara başvurarak tartışmak hedeflenmiştir.

Bu makale kapsamında özellikle hatıratlar ve kurgu edebi eserler incelenmiştir. Hatıratlar mekandaki kolektif deneyime ulaşılacak değerli kaynaklardır. İncelenen hatıratların çoğunun yazarları entelektüel birikime sahip olmakla birlikte yazarlığa Kadıköy'ü anlatmak için girişmişlerdir. Yazarların Kadıköy'ü anlatırken kimliklerinin özgün parçası olarak çok değer verdikleri bir mekanın ve

bu mekandaki öznel ama bir o kadar kolektif bir deneyimin aktarımını yaptıkları anlaşılmaktadır. Kurgu anlatıların seçiminde ise Kadıköy'ün mekansal bir öge olmaktan öte neredeyse çekirdek olay içerisinde bir ana karakter olarak yansımaları belirleyici olmuştur. Olay örgüsü Kadıköy semti dışında da geçen çok mekansal anlatılarda bile Kadıköy'ün dahil olduğu bölümler mekansal kimliği yansıtmaya dönük güçlü simgesel öğeler üzerine kurulmuştur. Kurgu eserlerin yazarlarının da hayatlarının önemli bir kısmını Kadıköy'de geçirmiş olması anlatıların deneyimden beslendiğinin göstergesidir. Araştırmaya dahil edilmiş anlatılarda Kadıköylü olmak bir semt sakini olmaktan öte bir hayat tarzı olarak temsil edilmektedir. Bu nedenle tüm eserlerde semt yaşamı pratiklerine ve karakterlerin iç dünyalarında mekanla kurdukları bağa farklı şekillerde yer verilmiştir.

Kadıköy'ün Kentsel Anlam Örüntüleri

Mekanda hayat bulan sosyal ve kültürel inşanın hem ürünü hem üreticisi olarak anlatılar; bir yandan toplumsalın dönüştürücü ögesi bir yandan da toplumsal dönüşümün şahidi olarak zaman içinde çeşitlenerek ve birbiri üzerine eklenerek ilerler. Mekanın geçirdiği dönüşümler bir yandan zamana yayılmışken, bazen de ani ve keskin dönüşler içerebilir. Anlatıların gücü mekan-zamansal dönüşümleri bir kimlik ve hafıza oluşturacak şekilde bir araya getirebilmesinde yatar. Ayrıca, zengin bir çeşitlilik gösteren öznel anlatılar mekanın toplumsal yapısını ve kültürel atmosferini bir potada eritme özelliğine de sahiptir.

İstanbul'da tarihi bir çekirdek olan Kadıköy'ün anlatılara yansıyan mekânsal deneyimi makro ölçekte yaşanan ve kentleşme süreçlerini etkileyen ekonomi politik süreçlerden bağımsız değildir. Bu nedenle incelenen metinlerin tasvir ettiği dönemsel aralıkta -Osmanlı'nın son döneminden 2010'lu yıllara- makro düzeyde yaşanan ve yerele sirayet eden ekonomik-politik milatları çok genel bir çerçeveden de olsa işaretlemek gerekir.

19. yy ortalarında Osmanlı'nın modernleşme hareketleri Kadıköy'de de keskin bir dönüşümü tetikler. 1850'ler itibari ile modernleşme, kentleşme ve kent kültürü nezdinde karşılığını bulur (Türker, s. 17). 19. yüzyılda Kadıköy'de farklı etnik ve dini grupların yoğun olduğu Kadıköy'de, mimari çeşitlenme ve kozmpolitleşmenin artışı görülür. Vapur seferlerinin yanı sıra Haydarpaşa-Pendik banliyö hattının hizmete girmesi Kadıköy'deki yoğunluğu etkiler. Kurtuluş Savaşı yılları ile gayri-müslim nüfus azalırken, cumhuriyetin kuruluşu ile yoğunluklu olarak Türkler bölgeye göç etmeye başlar. 1950'ler ile İstanbul'da nüfusun artışı ve erken cumhuriyet dönemi sonrası yeni sermaye yapılarının oluşması ile apartmanlaşma süreci başlar. Kat Mülkiyet Kanunu (1965) köşk arsalarının bölünmesine alan açarken, bu durum Kadıköy'ün mekânsal kültüründe önemli bir değişime neden olur. 1980'ler Türkiye'sinde kent deneyimini de dönüştüren toplumsal dönüşümleri en genel haliyle, "sanayi toplumundan bilgi toplumuna, fordist üretim biçiminden esnek üretim biçimine, ulus devletler dünyasından küreselleşmiş dünyaya, modernist bir zihniyet çerçevesinden post-modernist bir çerçeveye geçiş" (Tekeli, 2014) olarak ele almak mümkündür.

Bu diyalektik çözümlerle “yerel tarih ve ulusal potansiyellerle dünyadaki toplumsal ve ekonomik dönüşüm süreçlerinin karşılaşması olarak” (Eren Özbek, İ; 2019) Kadıköy’de kendine özgü değişim pencereleri açmıştır. Tüm bu dönüşümlerin kategorik olarak yeni bir Kadıköy’e yol açması kaçınılmazdır, fakat semtin tarihsel nitelikleri ve kendine özgü, ayrıksı sosyo-kültürel yapısı bazı güçlü direnç noktaları oluşturmuştur. Kadıköy elbette, bir hücre duvarı yaratarak küresel ve ulusal ölçekteki değişim unsurlarını kendi mekânsal bütünlüğünün tümüyle dışında tutamayacaktır: Kadıköy dönüşüm karşısında daha çok bir hücre zarı oluşturmuştur. Mekansal olarak geçirgendir ama kontrolsüz geçişe izin vermez. Bu karşılaşmalarda dönüştürücü unsur biçim değiştirmek ya da farklı pratikler üzerinden hayata geçmek durumundadır. Bu hücre zarı sayesinde mekânsal hafızada kayıtlı anlam çıpaları dışarıya kaçamaz, mekânsal karakterde sürekliliği takip edilebilir anlam örüntüleri kalıcı hale gelir.

Bu çalışmada, Kadıköy anlatılarında tasvir edilen geçmiş hem ulusal ve küresel bağlamı içinde ifade ettikleri ile, hem de yazarın öznel konumu göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Kadıköy temsillerini belli başlı anlam örüntüleri üzerinden okuyabilmemizi sağlayan düğüm noktaları belirlenmiştir. Kadıköy’ün kentsel anlam haritasını oluşturan yedi düğüm noktası bu okumanın bir çıktısı olarak çalışmamızın analiz çerçevesini ifade etmektedir. Bu temaların Kadıköy’ün içinden geçmekte olduğu güncel mekânsal dönüşümlerle nasıl ilişkiler kurduğu ve bunların belli başlı his yapıları üzerinden gündelik kent yaşamı dinamikleri ile nasıl müzakereye girdiği bu metindeki tartışmanın temelini oluşturmaktadır.

Deniz ile Bağlantı

Kadıköy’e dair hemen hemen tüm anlatılarda denizin sosyal hayatın içerisindeki yeri belirleyici bir unsurdur. Anlatılarda deniz ile kurulan ilişkiyi tanımlayan en yoğunluklu öğeler; vapurlar ve vapurda karşılaşmalar, deniz manzarası, kayıklar ve sandallar ile yapılan deniz sefası, kayıklar ve sandalların kiralanması ile gelişen sosyal hayat, plajlar, deniz banyoları, profesyonel ve hobi olarak balıkçılık, deniz sporları etrafında kurulan prestijli kulüpler, denize paralel manzarası olmasa bile denize açılan sokak tasvirleri olarak sıralanabilir. Anlatılarda deniz ile ilişkilendirme öncelikle keyif ve haz üzerinden tanımlanır. Her yaştan birçok karakter bu keyfi yaşamayı bir kültür olarak devam ettiren aktörler olarak temsil edilmiştir. Örneğin, kendisi Moda’ya sonradan evliliğiyle birlikte taşınmış olan Rozental’in anıları üzerinden ilerleyen Moda *Sevgilim* “*Yeniden*”de, Moda’ya dışarıdan hayranlıkla bakan bir genç gözün izlenimleri aşağıdaki şekilde akar:

“Vapurumuz Moda kıyılarını yalayarak geçirdi. Ta o zamandan Moda’yı bir ada olarak bellemiştim. Denizden yukarılara doğru yükselen falezlere hayranlıkla bakar, insanlar buralara nasıl yerleşmiş diye kendi kendime sorardım. Bir keresinde babam sonradan dolgu çalışmaları yapıldığını öğrendiğim şantiye alanını göstererek “Bak, adamlar Moda’yı yukarıdan fethedemedi, şimdi aşağıdan ele

geçirmeye çalışıyor” demişti...bu sözler çocuk belleğime kazanmış, Moda'nın ulaşılması güç bir kale görüntüsüne bürünmesini sağlamıştı.” (Rozenal, 2016, s. 14).

Bu anlatıda görüldüğü üzere Kadıköy'e dışarıdan bakışta deniz, geçilmesi zor bir sınır, "ulaşılmazlığı" perçinleyen bir unsur olarak da temsil edilir. Kendisi doğma büyüme Modalı olan yazar, çevirmen ve İstanbul devlet operasında solist olan Anais M. Martin de, kendi anılarıyla harmanlayarak kaleme aldığı *Her Yeri Resim Gibi: Küçük Moda* isimli kitabında Moda'yı bir adaya benzetir. Kadıköy'ün kendine özgü olduğunu denizle sınırlandıran bir coğrafya metaforunun içine gömer (Martin, 2016, s. 133).

Deniz, sadece simgeledikleri ve oluşturduğu his dünyası bir yana, Kadıköy'de pek çok rekreasyon aktivitesine de ev sahipliği yapmıştır. Moda Plajı, 20. yy.'ın ilk yıllarında İstanbul'un denizle kurulan ilişkisine dahil olmaya başlayan plaj kültürünün önemli bir örneği olarak kapalı deniz hamamı, atlama kulesi ve kabotaj bayramları ile ünlüdür (Kütükçü, 2014, s. 94) ve modern bir sosyalleşme ortamı sunar. Denizde gerçekleştirilen rekreasyon aktivitelerinin Kadıköy'de yapılış şekli sosyo-ekonomik seviyesi yüksek kesimlerin uğraşları olarak tasvir edilir. Örneğin kayık kiralamak, olta takımları almak gibi hem tutku hem maddi güç hem de serbest zaman bolluğu gerektiren bu faaliyetler arasında bulunan balıkçılığa dair "Kadıköy'ün Romanı" başlıklı metinde şu satırlar yer alır:

"Denizin tatlı bir poyraz altında bürümcüklendiği bugünlerde Kadıköy'ün profesyonel ve amatör balıkçıları tam tertip faaliyete geçmişlerdi... Bunların içinde kendinden geçer derecede balık avına düşkünleri vardı ki varlarını yoklarını bu uğurda sarf ediyorlardı. O olta takımları, ağlar, hususi kayıklar, yordakçı adamlar, balıkçı kisveleri az masrafla mı meydana gelir? Bu meraklılar yalnızca keselerini silkelemekle kalmıyor. Rahatı, huzuru da birlikte gönderiyorlar..." (Erol, 2015, s. 132)

Anlatılarda kiralık sandallar ve tüm yaz boyu bu sandallarda keyif ve macera arayışı öne çıkan unsurlardandır. 1902 doğumlu, Alman lisesinde eğitim gördükten sonra Almanya'da felsefe eğitimi almış olan Safiye Erol'un 1930lu yıllarda yedi genç arkadaş etrafında kurulmuş "Kadıköy'ün Romanı"nda da bir bölüm tümüyle romanın ana karakterlerinin "denizde cümbüş" yaparak geçirdikleri bir günü anlatır (Erol, 2015, s. 58-66). Arkadaş grubu Moda İskelesi'nden yola çıkarak, Kalamış, Fener, Bostancı etrafında gezer ve karanlık olduğunda alaturka saz dinlemek üzere sandallarını Kuşdili Gazinosu'nun karşısına bağlar. Deredeki durum aşağıdaki şekilde tasvir edilir:

"Derede iğne atsan yere düşmez bir kalabalık vardı. Bir defa o birbirine giren sandallar ne ileri ne geri kıvıldaşamıyordu. Sahil evlerinde oturan halk dere kenarında dizi dizi yer tutmuş, her taraf şen insanlarla bezenmişti" (Erol, 2015, s. 59).

Haldun Taner'in "Yalı'da Sabah "(1979) isimli öyküsü ise denizin sabah güzelliğini izlemek amacı ile uyanan ana karakterin kıyıya yürüyüşü esnasında gör-düklerinin uyandırdığı hisler ve düşünceler etrafında kurulmuştur. Öyküleri yoğun-luklu olarak 1950li yıllarda basılmış olan, "hikayeci-gazeteci" yazar kuşağından olan Taner sade, yalın kendi deyimiyle "halkçı bir üslup" peşindedir (Tosun, 2015, s 79). Yalıda Sabah isimli öyküsünde anlatıcı sabahın erken saatlerinde "kırk elli dakikalık krallık" diye nitelendirdiği gezintisini kendini özgür hissettiği zaman dili-mi olarak tarif eder. Öykünün anlatımında semtte modernite ile biçimlenen yeni hayat şartları ile doğa arasında bir ikilik oluşturulmuştur. Kıyıya inen hikaye ka-rakteri, kendisini modern hayatın getirdiği "yarış ve çekişmeden", "yalınlık" ve "alçak gönüllüğün" olağan akışına bırakır:

"Oh be! Dünya var kıyıda. Bu kıyıda burnu büyüklere ukalalara yer yok. Alçakgönüllüler ülkesi bu kıyı. Doğa tiryakiliğinden başka hiçbir şeyin geçerli olmadığı. Sadece yaşayan. Ahkam çıkarmadan, yorum yapmadan. Dünü, evvelki günü, bugünü, yarını, öbür günü takmadan. Sadece yaşayan. (Taner, 1994, s. 29).

Deniz bir yandan semtin modernleşmesi ile gelişen rekreasyon aktivi-teleri ile sosyalleşme alanı iken, bir diğer yandan ise bu öyküde olduğu üzere modern yaşamın zorlayıcı şartları ve hızdan kaçma, doğaya sığınma alanını temsil eder. Denizle kurulan ilişki kimi anlatılarda ise sınıfsal bir mesele olarak işlenmiştir. Buna örnek olarak Kenan Hulusi Koray'ın Güneş Balıkları isimli öyküsü gösterilebilir. Yine bir gazeteci-yazar olan Koray'ın 1927-1928 yılların-da Serveti-i Fünun dergisinde ilk hikayeleri yayınlanır. Gazetecilik mesleğine geçişi ile 1930'lu yıllar itibari ile daha realist eserler vermeye başlar. Moda Plajı'nda denize girmek isteyen bir grup çocuk etrafında örülü hikayesi de bu döneme denk gelir. Belediye'nin sahilden denize girişi güvenlik nedeniyle ya-saklamasının ardından plajın ücretli hale getirilmesi sonucu çocuklar öykünün anlatıcısı olan bir "ağabey"lerinden yardım istemeye giderler. Serzenişleri şöyledir: "*Plaj paralı. Bir kişiye 10 kuruş istiyorlar. 7 kişiyiz biz!*"

Yardımcı olacak kişinin "*Nerede oturuyorsunuz*" sorusuna çocuklardan biri "*şuracıkta, Moda'nın arkasında oturuyoruz*" cevabını verir. Alman Kampı'nın sa-hili "*yabancı oldukları için giremeyecekleri*", İngiliz kulübü ise ancak yıllık üyelik ücreti karşılığında hizmet verdiği için ancak uzaktan imrenerek izlenen plajlardır. Plaj kullanımına dair sınıfsal ayrıcalıkların dramatik bir sonla işlendiği bu öykü bir çocuğun ölümüyle sonlanır. Öyküde bahsi geçen plajlar hem maddi hem kültürel sermayesi olanların dahil olabildiği bir eğlence alanıdır ve dışarıdakiler için cezbe-dici olduğu ölçüde tehlikelidir.

Henüz köprülerin olmadığı yıllarda "karşıya" geçmenin tek yolu olan iskeleler, vapur ve kayıklar ise her toplumsal kesimden insanın yanyana geldiği kamusal alanlar olarak Mehmet Celal'in Kuşdili isimli eserinde (ilk baskısı 1910 yılı), Adnan Giz'in, Selim İleri'nin anlatılarında, Batmankaya'nın Marmara'da Bir Balık olarak Haydarpaşa eserinde detaylı tasvirlerle yer bulur:

“Kadıköy iskele ile başlar, iskelede biterdi. Sanmam ki İstanbul’un hiçbir semtinde iskele bu derece o bölgeye hakim olsun (Giz, 1988, s. 4).”

Anlatılarda bir araya gelen topluluğun bir bütün olarak renkliliğine ve çeşitliliğine vurgu yapıldığı gibi, karakterler ve vapur-iskele karşılaşmaları uzunca detaylandırılmıştır:

“Kadıköy vapurunun boşalmasını insan bir seyran, çok güzel bir gezinti, bir zevk ve eğlence olarak kabul edebilir. İstanbul’un en tanınmış erkek çehrelerine orada rastlayabileceğiniz gibi, en şık ve en güzel giyinmiş, her ulustan en seçkin güzelleri de bir kabile, bir resmigeçit halinde ve tabii olarak orada görebilir, ancak orada seyredebilirsiniz. Kadıköy hem mütevazı halk tabakasının hem de sosyete mensuplarının yatağıdır.” (Refik Halit Karatay’dan akt. Kavukçuoğlu, 2010, s. 20)

Kadıköy’de geçen seri cinayetleri konu alan, “Bir Başkomiser Galip Polisiyesi: Kadıköy Cinayetleri” isimli polisiye romanda da cinayet mahalli olarak deniz seçilmiştir. Roman, Kurbağalidere’deki sandalların yanaşması için asılmış büyük kamyon lastiklerinin birinin içinde bir cesedin bulunmasıyla açılır (Yaşmut, 2013, s. 29). Bir polisiye romanında dahi Kadıköy Cinayetleri ismine paralel olarak cinayet, deniz ile bağlantılandırılarak kurgulanmıştır.

Kozmopolitanizm ve Açık Fikirlilik

Kadıköy anlatılarında farklılıklara, farklı kültürlere açıklık ve ulus ötesi bağlar önemli bir yer tutar. Anlatıların neredeyse tümünde “fark” ve “farklılık” mekana içkin zenginlik ve renklilik kaynağı olarak temsil edilmiştir. Anlatılarda bireysel, etnik, dini, kültürel vb. gibi başlıklarda ayrı ayrı incelenebilecek yoğunlukta yer alan “farklılıklar”, toplumsal yaşamın olumlu bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öncelikle farkların olumlanması bağlamında bir ön şart olarak “farklar”, “farklılıklar” yadsınmaz, yoğunluklu olarak tanınır, işaret edilir ve kabul edilir. Örneğin *Kadıköy’ün Romanı*’nda farklı karakterler “antika” nitelemesiyle, ama “bizden biri” olarak zikredilir.

“Şu Kadıköy ne acayip yerdir. Pek hususi bir rengi vardır. Bir defa güzeller memleketidir... Kadıköy fakat yalnız güzel değil pek çok da antikalar yetiştirir. Nevi şahsına münhasır ne kadar insan varsa hep bu toprağın mahsulü, hep bizim köylü. Bakınız: Fahri, Hayri, Ziya, Adnan, şu gördüğünüz Burhan, ben... Ya Kadıköy’ün meşhur hanımları, hangi birisini söyleyeyim?” (Erol, 2015, s. 48)

Kimi zaman akli dengesini yitirmiş bir karakter, kimi zaman sokakta yaşayan, kimi zaman farklı giyinen biri Kadıköy anlatılarında “fark”ı olumlanarak “bizden biri” olarak karşımıza çıkar. Aktunç’un *Bir Kadıköy’üğü* isimli kitabının başlangıcı buna iyi bir örnektir. Aktunç öğrenimine Moda İlkokulunda (1955-1960) başlamış, hikaye, roman, deneme şiir eserleri olan aynı zamanda reklamcılık ve yayıncılık yapmış bir yazardır. Eserlerinde dilin olanaklarını zorlar. Aktunç anlatısının başlangıcında öykülerinin Kadıköy’ün öyküsünü anlatabileceğine inandığını söylediği unutulmuş dört karakteri tanıtmıştır (Aktunç, 2009, s. 24). Bu karakterlerden ilki Bilgin, yaşlı, aksanlı, papyonlu, her gün bir davete gider gibi giyinen, yazarın yaşam boyu monokl taktığını gördüğü ilk ve son adam olarak tanıtılmıştır (Aktunç, 2009, s. 25). İkincisi, Binleralık, 30larında, bakımsız, çok zengin bir aileden büyük konak çocuğu, konakları dağılınca babasının ortağı tarafından dolandırılarak parasız bırakılmış ve akli dengesini kaybetmiş bir karakterdir. Bakırköy’deki Akıl Hastahanesi’nde kalmaya parası yetmediği için salıverilen Binleralık, Kadıköy sokaklarında bazen yavaş bazen hızlı hızlı gezinen, herkesin tanıdığı, kimsenin para almadığı ama para da vermediği bir kişi olarak yaşam tarzını devam ettirir. (Aktunç, 2009, s. 25-28). Üçüncü karakter Marika’ysa, anne ve abisiyle birlikte kese kağıdı yapıp satarak yaşayan bir Rum’dur. Marika, sevgilisi tarafından 16-17’sinde terk edilmiş ve ondan sonra akli dengesini yitirerek hep sokaklarda gezinen, ara ara Türkçe ve Rumca anlaşılmaz şekilde mırıldanan bir Kadıköylüdür (Aktunç, 2009, s. 29-31). Dördüncü karakterse Çayır Güzeli olarak bilinen, gerçek adını kimsenin bilmediği, dilsiz, deniz kıyılarında, moda çayırlarında avare gezen bir Kadıköylü olarak karşımıza çıkar. (Aktunç, 2009, s. 32-33).

Aktunç Kadıköy’ün hikayesini diğer bölümlerde sokaklar ve olaylar üzerinden anlatmaya devam ederken ara ara başlangıçta tanıttığı bu karakterlere dönüş yapar. Bu karakterler geçmişlerinde kültürel sermaye veya bedensel sağlık ve güzellik sahibi iken farklı travmalar sonrası bugün dönüştükleri hal ile Kadıköy’e tutunmuş tiplerdir. Anlatının Kadıköy’ü anlama çabasını unutulmuşlar ve kendini anlatamayacak madunlar üzerinden başlatmış olması dikkat çekicidir.

Tarihsel olarak farklı kültürlerin bir arada yaşadığı Kadıköy’e dair anlatılarda “farklılık” yalnızca bireysel hikayeler üzerine kurulu değildir. Anlatılarda Kadıköy’de yaptıkları köşkler, kiliseler ve aileleri dolayısıyla çokça söz edilen tüccar Levantenler de yer bulur. Ayrıca, terzi, bakkal, taksi şoförü gibi birçok gayrimüslim karakter de mahalle esnafı olarak anlatılarda karşımıza çıkar. Farklı etnisite ve dini gruplara mensup nüfus, her sınıftan farklı meslek gruplarında temsil edilmiştir. Özellikle otobiyografik özellikler taşıyan *Moda Sevgilim Yeniden, Bir Kadıköy’üğü, Marmara’da Bir Balık Olarak Haydarpaşa, Moda’da Gezinti, Bir Zamanlar Kadıköy, Her Yeri Resim Gibi Küçük Moda Halkiona’dan Kadıköy’e Körler Ülkesinin Hikayesi, Yeldeğirmeni Öyküleri* gibi eserlerde farklılıklarla birlikte yaşam imgesi belirgin bir temadır. Kadıköy’deki çok kültürlülük farklı dönemlerdeki anlatılara bazen ana tema olarak, bazen de sadece atmosferi tasvir amacı ile yansır. Semtin kozmopolit yapısı bir kiraathane sohbetinden şu şekilde yansır:

“Bir köşeden derin tartışmalar duyuluyor. Gezgin eskiciler ile yerleşik eskicilerin vıdı vıdıları. Azerisi var, Tagi; Yahudisi var, Mordo, Sefarad, Ladino konuşur; Ruben, Aşkenaz, Yidce konuşur, Cemal Nadir çizmiş sanki onları; diğerleri Türk. Gezgin eskiciler yerleş oluyor yavaştan, ilerde antikacı bilem olacak onlar.” (Aktunç, 2009, s. 62).

Tarihsel ve politik sebeplerle azınlıklar 1930 yılından itibaren Kadıköy'den ayrılmaya başladılar. Kadıköy'deki farklı etnisite ve dini gruba ait nüfusun zamanla azalması ve nüfus yapısının değişimi Kadıköy'ün dönüşümünün önemli bir parçası olarak anlatılarda yer bulur. 6-7 Eylül olayları, azınlıkların ülkeyi terk etmek durumunda kaldığı toplumsal atmosferin doruğa çıktığı, şiddet içeren tarihi bir olay olarak pek çok anı kitabı ve kurgusal anlatıda yer alır.

“O yıllarda Moda Çarşısı adeta bir operet dekorunu çağrıştıracak kadar renkliydi. Moda Caddesi'nin iki yanına dizili dükkanların sahipleri ve çalışanları birkaç Türk'ün dışında çoğunlukla Rumlardan oluşuyordu.... Çarşıda Rumca bazen Türkçeden daha fazla kullanılıyordu. Aradan geçen 53 yıla rağmen Rumlar tarafından hala korku ve buruklukla hatırlanan 6 Eylül 1955 olayları Kadıköy'de İstanbul'un pek çok yerine göre ucuz atlatılsa da bu çarşı yerle bir olmuş, evlerin camları kırılıp kapıları zorlanmıştı. Asıl zarar ise büyük tahribata uğrayan kiliselerde idi... 6 -7 Eylül gecesinin maddi hasarı Kadıköy'de çabuk silindi ve hayat görünürde normale döndü. Ama bir daha hiçbir şeyi eskisi gibi olmadı.” (Türker, 2008, s. 86).

6-7 Eylül Olayları'nı “hiçbir şey eskisi gibi olmadı” diyerek Kadıköy'ün kozmopolit yapısında bir milad olarak işaretleyen Türker, araştırmasında 1963 Aralık'ta patlak veren Kanlı Noel olaylarını takiben Türkiye'nin 1930 Ankara Antlaşması'nı iptal ederek İstanbul'da yaşayan Yunan vatandaşlarını sınır dışı etmeye başlamasının yarattığı durumu da “1964'ten Sonra Kadıköy” başlığıyla ayrıca incelemiştir (2008, s. 88). Bu durum ile birlikte Kadıköy'deki Rum nüfus birkaç yıl içinde eriyerek yok olma sürecine girmiştir (2008, s. 86). Rumların ekonomik ve sosyal hayattan hızla çekilmesi ile Kadıköy'ün sosyal, etnik ve dini yapısı dönüşüme uğramış, 1970 sonrası daha homojen Müslüman Türk bir Kadıköy ortaya çıkmıştır (Türker, 2008). Anlatılarda azınlıkların terkiye sebep olan ulusal atmosfer ve yaşanan şiddet içeren olaylar bir kara leke olarak yer bulur ve geçmişte kalan kültürel çeşitlilik ve birlikte yaşam hüznüyle anılır.

Kadıköy anlatılarında ulus ötesi bağlar da kozmopolit kimliği destekleyen unsurlar olarak öne çıkar. Gayrimüslimlerin ulus ötesinde bulunan organik bağlarının yanı sıra, yabancı dil bilen, eğitilmiş, yurtdışına öğrenim için, iş seyahati için, yalnızca gezmek amacıyla giden ve dönen pek çok karakter anlatılarda yer alır. Yoğun olarak “batı” ile olan bu ilişkiler, gerektiğinde profesyonel fikir danışılan uzmanlık yazışmalarını, takip edilen hayat tarzlarını, yurt dışından getirilen kitap ve plaklarla kültürel paylaşımları kapsar. Eğlence mekanlarında çalan yabancı müzikler ve batı kökenli danslar da anlatılarda yer bulur:

Yemek sırasında genellikle İtalya'dan gelen orkestralar hafif müzik ve dans müziği çalarlardı... [Birkaç sezon arka arkaya gelen] İtalyan şarkıcı benim de arada sırada gidip dans ettiğim beş çaylarında "Volare", "Piove", "La Novia", "Julia", "Come Prima" gibi her yıl yapılan Sanremo Müzik Festivali'nde derece almış şarkılardan seçerdi repertuarını. Orkestra beş çayının sonuna doğru mambo, ça-ça-ça, merenge gibi Latin Amerika danslarına geçer, kapanış çoğunlukla o dönemde bir salgına dönüşen rock'n roll ile yapılırdı (Kavukçuoğlu, 2016, s. 100).

Celal Esad Bey 1931 yılında yazdığı Kadıköyü Hakkında Belediye Araştırmaları'nda semtin geleceğine dair hayallerini Kadıköyü'nün "şöyle ufak bir Avrupa köyüne benzer şekilde düzenlenmesi" (s. 114) üzerine kurmuştur. Yerel yönetici olarak yaptığı planlamalarında çoğu kez Avrupa'dan Amerika'dan örnekler veren Esad Bey, şehrin geleceği için kurduğu planda batı tarzı kentleşme modelini ve bunun yaratacağı yeni yaşam tarzını öne çıkarmaktadır.

Güçlü Kadın Karakterler

Kadıköy'e ilişkin anlatılarda belirgin olan özelliklerden bir diğeri de güçlü kadın karakterlerdir. Araştırma ve anı kitaplarının çoğunluğu erkekler tarafından yazılmış, erkek "gözünü" yansıtıyor olmasına rağmen sosyal hayatta, sokak tasvirlerinde kadının varlığı ve anlatılardaki belirleyiciliği hemen göze çarpar. Anlatılarda kadınlar eğitilmiş, sosyal hayatta aktif rolleri olan, duygularını ifade eden, kadın-erkek ilişkilerinde rahat, denize giren, eğlence mekanlarında görünür olan karakterler olarak temsil edilmiştir.

Bu temsillerde kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin ötesine geçtiği görülür. Örneğin, Aktunç'un *Bir Kadıköy'öğlü* isimli anı-hikaye kitabında "Sudanlı Hacıannemiz" bölümünde "zenci" Gülfidan Kalfa, tüm mağduriyetine rağmen güçlü bir karakter olarak karşımıza çıkar. Gülfidan Kalfa, "dağılmış bir konaktan sokaklara bırakılmış bir hanımdır" (2009, s. 68): "*Seksenli yaşlarında. Boyu iki metreye yakın. Yüzü ikona güzelliğinde....Kadıköy'ün belki de İstanbul'un ilk kadın esnafı...*" (2009, s.68).

Gülfidan Kalfa semtte bir süre esnaflık yapmış fakat kirayı ödeyemeyince dükkandan kalan malları kaldırımda satmak zorunda kalmıştır (Aktunç, 2009). Hacı annenin güzelliğinden bahsedilmiş olsa da tüm anlatım boyunca en çok vurgulanan yönü "kahraman"lığı olmuştur. Birçok yönden "öteki" olmasıyla birlikte mahallelinin gözünde bir kahraman olarak dile getirilmesi güçlü kadın karakterlerin semtteki varoluşuna ve değerine önemli bir örnektir:

"Hacı anne, kahraman... Refet Paşa "esir şehir" İstanbul'u işgalden resmen kurtarmaya geldiğinde, 19 Ekim 1922, elinde şanlı sancak, onu karşılamış Hacı anne. Paşa atının dizginlerini tutup

cadde boyunca yedmiş. "Sureti" de gazetelerin birinci sayfasında görünmüş. Süvariler öncüsü Kara Gülfidan" (Aktunç, 2009, s 68-69).

Metinlerde kadın temsilleri tek bir stereotipe indirgenmiş değildir ve anlatılar içinde karakteri derinleştirilmiş pek çok kadına rastlanır. Kadın karakterlerin iç dünyalarına uzunca yer veren Kadıköy'ün Romani'nda ana karakterlerden Bedriye'nin ölmüş eşinin annesi ile sohbeti, daha geleneksel bir kuşağın yeni dönem özgür "Kadıköy Kadınları" nı eleştirisine dönüşür. Bedriye'nin kayınlidesinin gençlere yönelik eleştirisi spor yaparak zayıflamalarından başlayarak genel bir hayat tarzı sorgulamasına doğru genişler (Erol, 2015, s. 168).

Kadıköy anlatılarında kadınların kendilerini kadın erkek ilişkilerinde rahat ifade eden karakterler olarak çizilmeleri öne çıkan bir durumdur. Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olsaydın romanında, bu durum deniz banyoları üzerinden anlatıya taşınmıştır:

"Moda deniz banyolarında, Fenerbahçe deniz banyolarında hanımlarla beyler yan yana yüzükoyun kumlara uzanıyorlarmış. Genç hanımlar hayran olunan birtakım gençleri kendi aralarında, hatta herkesin önünde pervasızca konuşuyorlarmış. Hatta Avrupa'yı gördükten sonra" yurda dönen Safiye Hanım genç kızları teşvik ediyormuş, kadın-erkek arkadaşlığını ruh sağlığının bir icabı sayıyormuş" (İleri, 1991, s. 92).

Kadınların eğlence hayatında temsillerine de sıklıkla rastlanır ve saygın konumları özellikle vurgulanır:

"Safiye Hanım bazı geceler Şifa şarkılarını söylemek isteyince şairler, muharrirler, gençler susuyorlarmış. Safiye Hanım bu şarkıların ruhunu okuyarak, yepyeni yorumlar getirerek, sesiyle asta peyzajlar çizerek kalbe çarpıntı veriyormuş" (İleri, 1991, s. 97).

Kadınların gündelik hayata katılımlarının tarihsel gelişimi incelenen eserlere de yansımıştır. Türkiye'de bu kazanımların çoğunlukla batı kültürü etkisinde olduğu göz önünde bulundurulduğunda Kadıköy'ün modernleşme sürecinde öncü kentli kültürünün toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlara görece daha özgür bir alan açtığını söylemek mümkündür. İncelenen farklı dönemlere ait anlatıların neredeyse tümünde kadın karakterler, her türlü sosyal ortamda görünür ve belirleyici, kültürel birikimi olan, kendini ve duygularını ifade etmekten çekinmeyen, güçlü karakterler olarak temsil edilmiştir.

Topluluk Kültürü ve Samimi Topluluk İlişkileri

Kadıköy anlatılarında tekrarlanan bir diğer öge de herkesin birbirini tanıdığı iç içe geçmiş semt hayatının yarattığı samimiyet duygusudur. Hatıratlarda da kurgu anlatılarda da, karakterlerin sokağı evlerinin devamı gibi hissetmesi, mahalleli ile esnafın sıcak ilişkisi, mahalle dayanışması içinde yaşlı, genç ve çocukların yoğun etkileşimi mahalle atmosferinde belirleyicidir. Örneğin, Aktunç mahallede geçen çocukluğundan bahsederken *"Ne çok insanın torunuydum"* diyerek mahalledeki aidiyetini pekiştiren unsurlardan birisi olarak yaşlılar ile ilişkisinden bahseder (2009, s. 62).

Herkesin birbirini tanıdığı, komşusuyla esnafıyla, genci, yaşlısı ve çocukları ile bir bütünlük içindeki Kadıköy, mahallelide ev hissiyatını kuvvetlendiren bir topluluk atmosferi sunar. Bu durum Martin'in hatıralarında Moda için aşağıdaki şekilde ifade edilir:

"Eviden çıktığımda genellikle kaç saat sonra eve döneceğimi kestiremem. Evdekiler "saat kaçta dönersin" diye sorduklarında da kızarım. Çünkü Moda sokaklarında dolaşmak evimin bahçesinde dolaşmak kadar keyif verir bana. Ayrıca dükkanlarına uğrayıp üç-beş dakika sohbet etmekten çok büyük zevk duyduğum tatlı esnaflar vardır Moda'da." (Martin, 2016, s. 134).

Anlatılarda mahalleli olma hali birbirine benzeyenler kadar birbirine benzemeyenleri de birleştirir. Buna iyi bir örnek, Rüzgar Ceyda Alpak'ın Yeldeğirmeni Öyküleri'ndeki (2018) *Sünget Apartmanı* isimli anı-hikayedir (Alpak, 2018, s. 22-29) Söz konusu öykü apartmanın avlusunda sohbet eden beş kadın etrafında şekillenmektedir. Bu hikayede, birbirinden farklı köken ve hayat serüvenlerine rağmen beş kadını bira araya getiren mahalle aidiyeti vurgulanır. Diyaloglar karakterlerin kendilerine has özelliklerini yansıtır. Kabul görmek için farklılıkların gizlenmesine gerek yoktur. Kimi zaman bu özellikler çatışma yaratsa da herkesin birbirini olduğu gibi kabul ettiği bir mahalleli sohbeti meydana çıkar.

Samimi semt hayatı atmosferi vapurlarla birlikte semt sınırları dışına da taşmaktadır. *Kadıköyü'nün Romanı*'nda semt toplumsallığının iç içe oluşunun vapurdaki yansımaları şu şekilde dile getirilmektedir:

"...Bir Kadıköylü köyünden uzak yaşarsa hayra alamet değildir... (Halbuki) Kadıköy'ün daha köprü iskelesine ayak bassan kendi evinin avlusuna girmiş olursun. Lodos havalarda gıcır gıcır sallanan o külüstür iskelede yurdun başlar. Sağdaki gazeteci, soldaki tütüncü bile ahabındır. Paran olmazsa sana veresiye verirler. Vapura gelince, bir komşu salonundan farkı var mı, Allah aşkına söyle. Yan gelir gazeteni okursun, çayını kahveni içersin. Bütün yolcularla selamlaşır hasbihal edersin. Kadıköy vapuru artık vapur filan değildir. O, muayyen misafirlere mahsus bir gazino, bir kulüp öyle bir şeydir." (Erol, 2015, s. 249).

Aynı eserde vapurdan ayrılış “Kadıköy denilen muazzam tarikatın mensupları oluk oluk dört bir tarafa dağılır” (Erol, 2015, s. 250) cümlesi ile anlatılır. Farklı semtlere dağılan Kadıköy sakinleri kültürel ortaklık bağlamında bir bütün olarak “tarikat” vurgusuyla karşımıza çıkmaktadır.

Mekana aidiyet duygusunu perçinleyen kapalı topluluk yaşantısı, Buket Uzuner’in bir röportajında “dış göz” üzerinden farklı bir yaklaşımla karşımıza çıkar. Uzuner’in aktarımında “Kadıköylülerin ‘mahalle havası’ diye tanımladıkları his, Avrupa yakasındakilerin aşağılayıcı bir tavırla “Orası taşra” nitelemesiyle karşılaşılır (Ece Koçal, Vapurdan Karaya Ayak Basmak, Sabah Gazetesi, 10.05.2009).

Modernleşmenin başlangıç evrelerinden itibaren bir kent dokusuna sahip olma niteliği gösteren Kadıköy’de, “taşralılık” olarak yorumlanabilecek düzeyde “komşuluk” ve “semt ahali” olma halinin varlığı farklı dönemlere ait pek çok anlatıda kendini yeniden üretir. Bu durumun yok olmaya başladığını ifade eden anlatılarda bile mahallelilerin aidiyet duygusuyla tahkim edilmiş topluluk halini, modernleşmenin getirdiği “bireysel” yaşam tarzına rağmen sürdürmeye gösterdiği özen vurgulanmıştır. Zaman içerisinde oluşan kopuşun nedeni ise genellikle “dışarıdan” gelenlerde aranmıştır.

Canlı Gündelik Hayat

Kadıköy, incelenen anlatılarda her sosyo-ekonomik gruptan insanın sosyalleşebildiği, kimi zaman birbirine karıştığı kimi zaman ayrıştığı farklı aktivitelerin mekanı olarak çizilmiştir. Kadıköy’ün canlı gündelik hayatına dekor oluşturan mekanlar olarak sokakları, çarşuyu, denizi, parkları sayabiliriz. Bunun yanısıra elbette kültür ve sanat aktivitelerinin yapıldığı mekanlar, spor için ayrılmış alanlar ve diğer sosyal ihtiyaçların karşılandığı (hamamlar, dükkanlar, vb.) yerler de anlatılarda sıklıkla yer bulmaktadır.

Anlatılarda, semtin canlı gündelik hayatına iştirak etmek topluluk olma boyutunda deneyimlenen semt hayatının getirdiği yaşam tarzının bir ögesi olarak sunulmuştur. Sakinler için bu aktivitelere katılmak hem keyifli bir toplumsallaşma biçimi hem de mahalleli olmanın gereğidir. Gündelik hayatın canlı ritmine uyum, sakinlerin keyifle icazet ettiği bir yandan da semtte kendilerini “var edebilmelelerini” sağlayan gündelik gerekliler, ritüeller olarak anlatılara yansımıştır. Örneğin, İzel Rozental akşam yürüyüşlerinden aşağıdaki şekilde bahsetmektedir:

“Modal olma sınavının birinci aşamasında, akşam yemeklerinden sonra yapılan geleneksel Moda gezintilerini aksatmamayı öğrenmek vardı. Bu gezintiler esnasında mevsimine göre uygun spor fakat şık kıyafetler giyiniliyor, yol boyunca Modalılar birbirleriyle selamlaşıp hatır sorarak geniş çaplı ve toplu sayılabilecek bir sosyal etkinliğe katılmış oluyorlardı” (2016, s. 118).

Yine Modalı Anais Martin de bu durumu mahalleyle aidiyet bağı üzerinden işleyerek anlatısını “Modalı”lık üzerinden kurmaktadır:

“Akşamüstleri hava güzel olduğunda Modalı evde oturmaz! Evde oturacağına Moda’ya çıkmayı yeğler. Gazinoya, lokantaya gidecek paraları olmayanlar deniz kenarına inerler, yürüyüş yaparlar. Moda burnundan dolaşarak “büyük tur” dediğimiz yürüyüş yapılır... Yazın Moda caddesinde lokantalarda yer bulmak çok zordur. Modalı dışarıda yemek yemeyi sever. Kulüp üyeleri için cuma, cumartesi ve pazar kulübe gidip müzik dinlemek bir zevktir. (Martin, 2016, s. 133)

Kadıköy’ün gündelik yaşamını kuşatan sosyal ve kültürel aktiviteler batılı ve doğulu yaşam tarzının bir senteziymiş gibi görünmekle birlikte modern / batılı yönünün daha ağır bastığı söylenebilir. İncelenen anlatılarda Kadıköy’e sonradan yerleşen karakterlerin arasında bu durumu yadırgayanlara rastlanır. Kadıköy’ünün Romanı’nda, Kadıköy’e Filibe’den taşınan muhafazakar bir ailenin semt hayatına uyum konusunda yaşadığı güçlükler aktarılırken, mahallelinin de aynı şekilde onları yadırgadığı görülür: “Hanımları hala çarşafı gezer, komşu ahbap falan edinmez. Ne sinemaya ne gaziinoya gelirler” (Erol, 2015, s. 129)

Kadıköy günün tüm saatlerinde yalnızca Kadıköylüler için değil canlı gündelik hayatının cazibesi ile başka semtlerde yaşayanlar için de gözde bir uğrak yeridir. Kadıköy’deki canlı gündelik hayatın merkez odaklarından birisi olarak Kadıköy çarşısı da özellikle tezgahlarda sergilenen ürünlerin çeşitliliği ve esnafın renkli karakteri çerçevesinde birçok anlatıda kendine yer bulur. Kadıköy’de doğan ve hayatının önemli bir bölümü Kadıköy’de geçen yazar Selim İleri “Kadıköy Çarşısı’nın oldum bittim balık tezgâhları da birer resim, birer şiiirdir” (İleri, 2012, s. 24) ifadesiyle çarşının estetik açıdan zengin ve davetkar yönünü vurgular.

Anlatılarda mekansal deneyimi özgün kılan gündelik hayatın canlı ritmi ve hayat tarzı vurgusu bir aradadır. Örneğin, Selim İleri *İstanbul Seni Unutmadım* isimli eserinde Şifa, Kadıköy Çarşısı ve Moda’ya yaptığı gezintileri bir “dünya yolculuğu” olarak nitelendirir. İleri’nin anlatısal yolculuğu Frerler Mektebi ile başlayıp ahşap evler, taraçalı, bahçeli Şifa evleri, akşam ampulleri yanan Kadıköy Çarşısı, Koço restoranı, Göztepe’deki akraba ziyaretleri, çiçekleri, evleri ve plajıyla Moda, Süreyya ve Hale Sinemaları boyunca serpilerek çeşitlenir ve Kadıköy’ün canlı gündelik yaşantısını bünyesine taşıyan mekanları boylu boyunca kat eder (İleri, 2012, s. 10).

Kütükçü ise daha mütevazı ve “halktan görüntülü” olarak nitelediği Yoğurtçu Çayırı için “Kadıköy’ün ruhuna işlemiş olan- kültür ve sanattan asla münezzeh değildi” diyerek burada gerçekleşen kültürel etkinliklerden; örneğin 19.yy sonlarında Aramik Hanım tarafından sahnelenen ilk kantodan, meşrutiyet yıllarında kadınların ve erkeklerin birlikte film izleyebildiği açık hava tiyatrosundan bahseder (Kütükçü, 2014, s. 121).

Anlatılarda içkili eğlence mekanları da önemli bir yer tutar. Kadıköy’de var oldukları döneme damga vurmuş pek çok gazino hayat tarzı anlatısı ile bütünleşir. Selim İleri’nin romanında Şifa (Gazinosu), müdavimleri olan üç kadın tarafından aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır:

“Pembe Hanımın demesiyle Şifa’ya kalendermeşrepler gelirmiş. Bedia Hanıma göre Şifa’ya koyu akşamcılar gidiyormuş. Kadife Sokaklı yengemiz ise Şifa’daki gazinonun pespaye bir balon olduğunu ileri sürerdi” (İleri, 1991, s. 96).

Üçü de doğru üçü de eksik olarak görülebilecek bu ifadeler aslında yaşam tarzına nereden bakıldığı ile ilgili olmakla birlikte, bizzat değerlendirmeyi yapan kişinin kültürel ve toplumsal duruşunu ve bakış açısını da yansıtmaktadır. Bu durum Kadıköylülüğü oluşturan ortak değer yargıları çemberinin alamet-i farikasının kültürel çeşitlilik ve farklılıkları bir arada tutabilen esnek toplumsallığı olduğunu bir kez daha belirginleşmektedir.

Batmankaya, İnci Gazinosu’ndan “kocaman olmasa da izleyicisi bol” olarak bahsederken Kumlukta yer alan gazinoya dair anlatısında Hicran Köse’nin gazinoyu çevreleyen ortamı anlatan cümlelerine yer verir:

“Kumluk aynı zamanda gençlerin şık giyinerek piyasa yaptığı yerd. Pırıl pırıl üniformalarıyla genç subaylar, tiril tatil beyaz kıyafetleriyle bahriyeliler, Kumluk’un müdavimleri arasındaydı. Bakışmalarla başlayan nice aşklar burada filizlenirdi. Şimdiyse Kumluk dediğimiz o yer, otobüs ve dolmuş durakları ile dolu. Kargaşanın hüküm sürdüğü bir mekan halinde...” (Köse’den akt Batmankaya, 2010, s. 41)

Hicran Köse, Kumluk’taki değişimi hüznle anlatsa da, mekanı satırlarına farklılaşmış haliyle bile canlı bir gündelik hayat parçası biçiminde aktarır. Yazar, “akla kim ve ne gelirse” diyerek saymaya başladığı ve “kayıçlılar, şarkıcılar, küçük esnaf ve sokak satıcıları ile mesire müdavimlerinin mekanı” olarak nitelediği Kumluk ve Haydaraşa İskelesi’ni, Haydaraşa-Bağdat demiryolu ile hayatları, varlıkları değişmiş, nihayetlenmiş kişi ve yerler olarak tanımlamıştır (Batmankaya, 2010, s. 42). Bu alanın kullanım şekli ve mekanı kullananların profili değişmiş, ama burada akan hayatın canlı ritmi devam etmiştir. Devam eden satırlarda ayrıca, Misak-i Milli Sokağı’na da yer verilmiştir. Yazar bu sokağı, “*gecesi başka, gündüzü bir başka hareketli, cazip ve lanetli pek çok şeyin bir arada yaşadığı “korkuyla huzurun kol kola olduğu” “masum” bir sokak olarak tanımlar* (Batmankaya, 2010, s. 113) ve aşağıdaki tasviri yapar:

“Yerli yabancı hayat kadınlarının konakladığı otel müsveddeleri buradadır. Domino taşları gibi sıralanmış pavyonlar... Bira köpükleri sokağa taşan barlar... Eter koklayan çocuklar... Dadaş Pilav... Eysan Otel... Göğsünden killar fıskıran, omzu ceketli delikanlılar... Metruk ve ahşap İstanbul evleri... Gecenin artıklarını temizleyen martılar... Sarhoş koynunda uyuyan sokak köpekleri... Aranan ve kaçılan pek çok şey buradadır.” (Batmankaya, 2010, s. 113).

Kadıköy farklı bölgelerinde değişen profildeki sosyal hayat ve eğlence anlayışıyla her dönem gündüz-gece hayatın durmadığı bir semt olarak anlatılara yansımıştır. Kadıköy sakinlerinin ilgisi ve ileri gelenlerinin katkısı ile geçmiş dönemlere kadar uzanan pek çok kültür, sanat ve eğlence mekanı Kadıköy anlatısının referans mekanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mekanların kimisi zamanla yok olmuş, kimisinin kullanım şekilleri değişmiştir, ama Kadıköy sokaklarındaki canlılık her daim anlatılarda kendine yer bulmuştur.

Geçmişin Gücü ve Tarihe Bağlılık

Kadıköy'ü konu edinen hemen hemen her anlatıda en belirgin öğelerden biri de geçmişin gücü ve yerel tarihe bağlılıktır. Kadıköy kentsel mekanı İstanbul'un dönüşüm hızıyla paralel olarak pek çok dönüşümden geçmiştir. Anlatılarda bu dönüşümler geçmiş ve bugünle işaret edilir ve belgelenir. Mekanlar ve peyzajın geçmiş durumu, sosyal kültürel ve günlük yaşamın akışındaki dönüşümler hafıza kaydı oluşturur şekilde önemli referanslar olarak yer alır. Anlatılarda değişen peyzaj ve artık var olmayan çiçeklerden yıkılan köşkler ve yerine yapılan apartmanlara, eski mahalle hayatından göçüp giden eski Kadıköylülere pek çok yerel öge bir anlam bütünlüğü oluşturacak şekilde farklı detaylarıyla aktarılır.

Örneğin, Kadıköy'de en keskin mekânsal dönüşümlerden biri sayfiye peyzajının 1950lerde apartmanlaşma ile sonlanmasıdır. Köşklere apartmanlara geçişle oluşan mimari değişimin kaçınılmaz olarak toplumsal yapıyı da değiştirmiş olması, pek çok anlatıda toplumsal ve bireysel yaşamı bütüncül yansıtan anlam bütünlüğünde yerini alır:

"Yaz kış bir sayfiye şehri izlenimi bırakan Kadıköy'ünde değişmeler ivme kazandı. Güzel yöre büyüünden hızla bir şeyler kaybediyordu. Ahşap evler birer birer yıkılırken, 'yeni'ye açıldığımız düşünülmüş, buna sevinilmişti. "Neydi o köhne evler..." Tıpkı evlerdeki değerli eski eşyanın hırdavatçıya üç beş kuruşa satılması gibi, Kadıköy'nün özel mimârîsi de yıkıcılara teslim edildi. Önce sobalı, sonra kaloriferli apartmanlar 'köy'ün çehresine bambaşka bir anlam oturttu. Ağaç kıyımına da pek ses edilmedi. Bahçelerin Kadıköy'ü yüksek yapıların çorak ifadesine bürünüyordu" (İleri, 2004).

Anlatılarda Kadıköy'e ilişkin yapısal, sosyal ve kültürel hayatta karşılığı olan değişimlerin yoğun bir şekilde işaret edilmesi Kadıköy'de sürekli olarak devam eden devinin göstergesi olmakla birlikte yerel tarihi gündemde tutan bir his yapısı oluşturmaktadır. Satır aralarında kimi zaman romantik bir geçmişe özlem gibi okunabilecek olan bu tavır aynı zamanda mekânsal hafızayı bir anlam bütünlüğü yaratacak şekilde koruma gayretidir:

"Moda benim için sanki bir yaz mevsimiydi. Uzun mu sürdü o yaz, kısa mı, bugün bilemiyorum. Evleri, insanları tek tek yok oldular. Plajdan yükselen şarkılar birer ikişer eridi. İskelesine vapurlar uğramaz oldu.

Çarşısından geçenler artık birbirleri ile konuşmuyorlar.” (Selim İleri, “Moda Plajı”, İstanbul’da zaman, Haz: Tomris Uyar, Sırma Köksal, (İstanbul Bûke Yayınları, 2000, s. 67-68).

Geçmişin gücü ve tarihe bağlılık kuşaklar arasındaki iletişimde kimi zaman etkileşimi zorlaştıran bir noktada durmaktadır. Kadıköy’de doğmuş olan ve “Kadıköy’ün kendisinde bıraktığı izi anılarının başlangıcı olarak gören”³ Selim İleri’nin Mavi Kanatları’nda Yalnız Benim Olsaydın romanı bu durumu artık var olmayan ve yeni ortaya çıkan çiçeklere atıfla açıklayan bir anlatı oluşturmuştur. Romandaki anlatıcı, kendi çocukluğundan, Kadıköy’de geçen anılarında bahsederken (1930’lu yıllar), üç kuşağın -çocuk olarak kendisi, ebeveynleri ve daha yaşlı akrabaları- Kadıköy ile ilgili hatıralarına sızan gerilimlere yer vermiştir:

“Şimdi harap köşkerinde oturan, ufacık müstemilatlara sığınmış, ama ille eskilerde yaşayan akrabalarımıza, büyüklerimize gidince, onların hep şefkatle, gönüldenlikle aydınlanmış, yorgun, kırış kırış yüzlerini, ürkek bakışlarını, hasretler anlatırken ışıqlanan gözlerini, titreyen ellerini, bir yaz esintisinin onlardan bize taşıdığı limon ya da menekşe kolonyası kokularını gelecekte hatırlamak üzere akılda tutmamız gerekmez miydi? Hepsi bize yadigar bırakılmıyor muydu?” (1991, s. 89).

Anlatıcı yukarıdaki şekilde, kendi gözünden daha yaşlı akrabalarına ilişkin görüş açısını aktardıktan sonra satırlarının devamında çocukluğunda ona sıcak gelen yaşlı akrabaların üslubundaki masalsılığı çocukları kavrayabildiğini, fakat ebeveynlerini kızdırdığını söyler. Ebeveynlerin daha yaşlı akrabaların bakış açısını küçümser tavır ile büyüklerin kalbi kırılır. Bu durum kuşaklar arasında tarihe bağlılık ile Kadıköy’ün yeniliklere açık devinimi arasında bir gerilim oluşturur. Büyüklerin duygu dünyasına sızan tarihe ve geçmişe bağlılık öylesine kuşatıcıdır ki, değişim kent mekanını, kent yaşamının makro ölçekteki daha derin gündemlerini aşarak çiçekleri dert edinen mikro çerçevelere kadar ulaşır:

“Bir zamanlar Kadıköylü’nün bahçelerinde açmış hanımelleri, çarkıfelekler, bir sokağı bir uçtan bir uca çeviren mor salkımlar benim çocukluğumda da açmamış mıydı, açmıyor muydu ve çarkıfelekler, hanımelleri, salkımlar, sürüp giden hep aynı çiçekler değil miydi? Böylelikle büyüklerimiz için zamanı durdurmak isterdim.

Fakat büyüklerimiz inanmıyorlar, başka güllerden, başka yaseminlerden, taç yaprağında turuncu hilal doğmuş sarı laleden söz açarak değişen zamanı söylüyorlardı. Büyüklerimiz bu halleriyle, anne-babalarımızın acımasız görüşlerini doğruladıklarını görmezden gelerek, kendi tuhaf kaderlerinden hala irkiliyorlardı” (Ibid., s. 90)

Kadıköy anlatısında mekânsal devinimin işaret edildiği her noktada geçmişin gücü edebi dilin imkanlarıyla güçlü bir şekilde hissedilir. Tarihe bağlılık ve geçmişin gücü yazarların bazıları için hayatlarının tümünü, bazıları için ise büyük

3 <https://www.gazetekadikoy.com.tr/gundem/selim-ileri-bahariye-benim-iin-tramvay-sesleri>

bir kısmını geçirdikleri Kadıköy ile kurdukları aidiyet bağının temelini oluşturur ve geçmişle bugünü birbirine bağlayan bir his yapısı olarak karşımıza çıkar. Kadıköy'ün mekânsal hafızasının muhafazası için geçmişe dair olanı koruma altına almak, belgelemek ve geleceğe aktarmak; geçmişi yaşamın tüm alanlarında bir anlam bütünlüğü oluşturacak şekilde canlı tutmak gayesi belirgindir. Bununla birlikte mekânsal hafızayı korumaya dönük farkındalık "yeni" olanın kabulüne reddiye oluşturmaz. Kadıköy hafızasını muhafaza gayretinin yanı sıra "yeni" olana açıklığın en rafine anlatımlarından biri Hulki Aktunç'un devam eden satırlarıdır: "Yitirdikçe bulduğunu anladığın o sıralar. Kadıköy'ü yitirdikçe buluyordun. Buldukça da yitirdin" (Aktunç, 2009, s. 17).

Bohem Burjuva Kültür

"Burjuvazi" ve "bohem" hayat biçimleri çıkış noktaları açısından birbirleri ile çelişen kavramlar olarak görülebileceği gibi, Kadıköy özelinde bir geçişgenlik oluştururlar. Kadıköy anlatılarında yaşam ve karakterler anlatılırken bu iki kavramın iç içe geçen yönlerinin izi sürülebilir. Kadıköy İstanbul'da "yerleşik" ve "kentli" olmanın en uzun süredir yaşandığı semtlerden biridir. Bu durumun bir sonucu olarak kültürel sermayesi yüksek ve "köklü" ailelerin bulunduğu bir muhittir. Burjuva yaşam tarzının sağladığı kültürel sermaye, bohem bir hayat tarzının da kapılarını aralamıştır. Özellikle Moda anlatılarında karakterlerin "toplumdan ayrı" değil ama "toplumdan üstün" oldukları ve bunun korunması gerekliliği hissiyatı güçlü yansımalar bulmaktadır. Bu üstünlük ekonomik sermaye bağlamında değil kültürel sermaye bağlamında vurgulanır.

Bugün kullanılan bohem burjuva tanımlaması bu iki kavramın çıkış noktaları itibariyle yarattığı kavramsal çelişkiyi uzlaştıran bir hayat tarzına işaret eder. Bobolar, hem bohemin yaratıcı isyanını hem de burjuvanın maddi başarı hırsını taşır (Brooks, 2004). Bu hayat tarzı her haliyle kültürel sermaye üzerine kuruludur. Kadıköy anlatılarında maddi hırs ön plana çıkan bir unsur olmamakla birlikte geçmişten taşınan maddi mirasın üzerinde oturan karakterler sıklıkla karşımıza çıkar. Zor günlerinde satacakları evleri, antikaları, aile yadigarı zinet eşyaları hep bir kenarda bulunur. Kadıköylüler kimi zaman kültürel sermayeleri ile uyumlu hayat tarzını sürdürebilmek uğruna bunlardan vazgeçerler.

Kadıköy'de burjuva yaşam biçiminin temsilleri, mekanın maddi koşullardan ziyade peyzaj güzelliğine bağlı olarak yüksek zümrelerce tercih edilen bir sayfiye yeri oluşu üzerinden okunabilir. Kadıköy, araştırma kitaplarında Roma Bizans döneminde de Osmanlı döneminde de üst düzey yöneticilerin tercih ettiği bir sayfiye ve mesire yeri olarak anlatılır. "*Bostancı'ya kadar uzanan geniş bölgede yer alan sultan ve üst düzey yöneticilere ait köşk, sahil saray ve bahçeler ile daha iç kısımlarda köyler yer almaktadır*" (Kavukçuoğlu, 2016, s. 15). Kadıköy'e yapılan kültürel yatırım bu dönemlere kadar uzanmaktadır.

Celal Esad Bey, 1912-1913 yılları arasında Kadıköy Belediye Şubesi Müdürü iken Kadıköy'ü konu alan ve sonrasında basılan araştırmasında "Kadıköyü nasıl bir yerdir?" sorusunun cevabını ararken Kadıköy'de oturan halkı aşağıdaki şekilde tarif etmiştir:

"Bugün Kadı Köyü ve yöresinde oturan halkı ele alacak olursak çoğunluğunun irad (rant) sahibi olup, geçineceği yerinde olan kişilerle hal ve vakti (durumu) İstanbul'a inip çıkmaya uygun olacak derecede refahı olan memurlar ve tüccarlardan ve bu halka gereken işçi, dükkancı, hizmetçi ve benzerlerinden ibaret olduğu görülür... Şimendifer ve inşaat ameleleriyle köylerdeki bağ ve bostancılar ayrı tutulursa sanayi adamları yoktur. Fabrika da yoktur. Ticaret ancak yereldir. Buna göre bu kente adeta İstanbul'un önemlice bir kenar mahallesi, yani kent köyü gözüyle bakılabilir. Sadece oturmaya mahsustur. Aynı zamanda İstanbul'un bir yazlığıdır" (Esad, 2011, s. 92).

Anlatılarda Celal Esad Bey'in saptamasına paralel olarak "sanayi adamı" karakterlere neredeyse hiç rastlanmaz. Geçim sıkıntısı çeken karakterler genellikle mahalle esnafıdır. Anlatılarda zenginlikleri vurgulanmasa da yaşam tarzlarından maddi bollukta olduğunu anladığımız karakterlerse daha çok memur, bürokrat, kültür üretimi yapan işlerde çalışanlar (gazeteci, yazar, vb.) ya da mimar, mühendis, doktor gibi fen işlerinde çalışan karakterlerdir. Köşklerdeki yaşantının bir uzantısı olarak kalan son paralarıyla alışageldikleri hayat tarzını kaybetmeden geçinmeye çalışan karakterlere de sıkça rastlanır. Anılarda bazen ticaret yapan karakterler yer alsada, bunlar genellikle para kazanmak için yaptıkları iş pek konu edilmeden sanatsal üretim, sportif başarı gibi kimi hobileri ile ilişkilendirilerek anlatılarda kendine yer bulmaktadır.

Yoğunluklu olarak yukarıda zikredilen meslek gruplarında çalışan, maddi sermaye sıkıntısı olmadan kültürel sermayeye sahip bir topluluk içinden bohem bir hayat anlatısı çıkmıştır. Buna iyi bir örnek olan Safiye Erol'un Kadıköy'ün Romanı isimli eseri 1930'lu yıllarda geçmektedir. Bu eserde tasvir edilen bir sahnede bir arkadaş grubunun içindeki aşk üçgenini konu alan sohbet, Mükerrerem'in bir başka arkadaşına serzenişini üzerinden aşk mevzuunu aşan bir hayat tarzı eleştirisine dönüşmüştür:

"İşe bak hele: Nesrin, Necdet'i seviyor, Necdet Bedriye'yi, Bedriye sizi, siz belki hiç kimseyi... Adeta müptezel bir roman mevzuu. (...) Başka iş güç yok mu? Üstadım, bunlar yiyip içip, Moda'da Kalamış'ta güneşlenip denizlenip, bir yandan gıda bir yandan tabiatla beslenerek azıyorlar. Sonra renkli fenerlerle süslü çardaklar altında mandolinler, sazlar çalınıyor. Mehtapta kotralarla denizin gümüş yüzünde kayıyorlar. Şiirler, gazeller, romanlar okunuyor. Rakılar, viskiler içiyorlar. Sandviçler, buzlu üzüm sümürüyorlar. Tan yeri pembeleşirken plajda takla atıyorlar. İnsan

çileden çıkmaz mı? İşte hepsi işi azıttı. Kendilerine dert kıtlığından uydurma birer acı icat ettiler. O şairane dekor içinde gizli gizli gönül çekmek hoşlarına gidiyor” (Erol, 2015, s. 106).

Eleştirilen; iş gücü peşinde olmadan, üretimde bulunmadan, günlük keyif ve zevk peşinde koşarken, kendilerine “şairane dekor” içinde soyut dertler üreten bir hayat tarzıdır. Bu eleştiri Kadıköy’e özgü bohem hayat tarzlarının kaba bir özetini ortaya koyar.

Aynı romanda hikayeyi sürükleyen arkadaş grubundan Necdet, gazeteci olan patronu ile konuşurken patronu ona “*Bugünün gençleri sever mi? Ama şöyle gelişigüzel, sathi bir sevmek değil, derin içli bir duygu...*” diye sorar (Erol, 2015, s. 82) Necdet’in cevabı ise aşağıdaki şekildedir:

“.... Bugünün gençleri şuurlu bir surette aşk ihtiyacı duymuyor zannederim. Buna mukabil güzellik için kuvvetli bir incizap taşıyorlar. Güzellik ihtiyacını doyumak için gençler kendilerini spora, sinemaya verdiler” (Erol, 2015, s. 82).

“Güzellik ihtiyacı arayışı” yine bohem hayat için referans sayılacak bir arayıştır. Aslında bütün roman Necdet’in de içinde bulunduğu arkadaş grubunun aşk hikayeleri etrafında dönerken kendini duygusal olarak bir önceki kuşağa daha yakın gören Necdet’in bu yorumu bir önceki dönem için “hakiki bir aşk” olarak sayılan sevme kalıplarının dönüşümü olarak yorumlanabilir. Spor ve sanatın gençlerin hayatında çok yer kaplaması bu bağlamda sorgulanır.

Kadıköy’ün güzellik arayışındaki sakinleri ile İstanbul’un güzelliklerini yansıtan bir mekansal karaktere sahip olduğunu, Selim İleri Refik Halit Karay’a referans vererek anlatmıştır:

“Refik Halit Karay, birçok eserinde şehrin entelektüel kesiminin ve siyâsetçilerinin Kadıköy’de yaşadığından bahsetmiş Kadıköy’ün çiçeklerinden, bitki örtüsünden, meyvelerden bahsederken, aynı zamanda Kadıköy’ün İstanbul’u güzel kılan bir semt olduğunu da savunmuştur.” (İleri, 2012, s. 73).

Özellikle İkinci Meşrutiyet ile Cumhuriyetin ilk yılları arasında pek çok şair ve yazar hayatlarının bir dönemini Kadıköy’de geçirmiştir (Öner, 2013, s. 297). Kadıköy sanatçıların güçlü bağ kurdukları bir semttir. Bohem hayat tarzı her dönem sanatçıların varlığıyla ve Kadıköy’ü sahiplenışı ile mekanda hissedilir.

Sonuç

“Bir zamanlar uyuyan”⁴ bugün ise Time out dergisinin dünyanın en cool mahalleleri arasında gösterdiği⁵, “hip”liğin yeni adresi” Kadıköy’ çarpıcı bir mekansal dönüşümden geçmektedir. Bu dönüşüm sosyo-mekansal deneyim bağlamında keskin değişiklikleri beraberinde getirirken anlatı örüntüleri etrafında biçimlenen his yapılarıyla gerçek karakterine kavuşmaktadır.

Araştırma evrenine dahil edilmiş yazarların tümünün en azından hayatlarının bir döneminde Kadıköy’de ikamet etmiş olmaları, eserlerin his yapıları kavramının vurguladığı deneyimlerden süzülmeekte olduğunun bir göstergesidir. Eserlerde, ulusal ve küresel boyutta yaşanan kimi ekonomik ve politik olayların Kadıköy’deki keskin yansımalarına yer verilmiştir. Modernleşme, gayrimüslim nüfusun azalması, köşklere apartmanlara geçiş gibi süreçlerin yereldeki deneyim ve hislerini kayıt altına alma motivasyonu belirgindir. Belirlemiş olduğumuz yedi temanın anlatılarda bu yoğunlukta yer bulmasının nedeni, kimi yapısal dönüşümlerle kaybı muhtemel olan mekânsal anlamların kayıt altına alınarak muhafaza edilmesi ve mikro düzeydeki anlatıların çoğaltılması yoluyla yapısal dönüşümlere karşı metinsel bir cephe açabilme arzusudur. Kadıköy anlatılarında billurlaşan anlam örüntüleri bu bağlamda muhafazakar bir niteliğe sahiptir. Geçmişin kayıt altında tutulması ilkesine ve mekanlarıyla, kültürüyle, gelenekleriyle ve sosyal ilişkileriyle semtin tarihinin unutulmuşu terk edilmemesi duygusuna yaslanmaktadır.

İncelenen eserlerin kapsadığı dönemlere özgü farklı hayat pratikleri metinlerde yer bulmakla birlikte mekânsal anlatının düğüm noktaları ortaya konmuştur. Tüm bu zaman-mekansal düğüm noktaları his yapıları kavramının bünyesinde bulunan yapısal, sosyal ve kültürel değişkenlerim kesiştiği alanda inşa edilmiştir ve mekânsal olarak deneyimlenen anlamlardır. Mekansal karakterin anlam çıparları olarak görebileceğimiz yedi düğüm noktası farklı zamanlarda ideolojik olarak ve ekonomi politik açıdan güç ilişkilerine duyarlılık gösterebilir ve araçsallaşma riskini de barındırır. Bu nedenle mekânsal anlatılardaki örüntüler zamansallık bağlamında değerlendirilmiştir.

Anlatı örüntüleri üzerinden ulaştığımız düğüm noktalarının güncel mekansal pratiklerine bakacak olursak, deniz odaklı etkinliklerin azaldığı görülür, bununla birlikte sahiller bugün daha kalabalık gruplara ev sahipliği yapmaktadır ve deniz anlatısıyla uyumlu şekilde sahilde olmanın verdiği hazzın yaşandığı güncel sosyalleşme alanlarıdır. Kadıköy’ün sahilleri içkili arkadaş sohbetlerinin, enstrümanlar eşliğinde müzikli eğlencenin, dansın ve spontane karşılaşmaların mekanlarıdır.

4 <https://www.theguardian.com/travel/2018/feb/19/istanbul-kadikoy-moda-locals-guide-culture-modern-arts-cafes-traditional-turkey>

5 <https://www.timeout.com/coolest-neighborhoods-in-the-world>

Kadıköy'ün geniş anlamda farklılığa açıklığı bugün de çözümlendiğimiz anlatılar ile uyumlu bir biçimde ayırt edici özelliğini korur. Semtin Batılı hayat tarzlarına açıklığı muhafazakarlaşan metropol peyzajında bugün daha da belirgin özellik olarak ön plana çıkmaktadır. Alt kültür oluşturan alternatif gençlik akımlarının kendine özgü halleriyle sokaklarda görünürlüğü yüksektir ve gençlerin kültürel üretimlerini yapabilecekleri mekanları vardır. Kozmopolit nüfus geçmişe oranla erimiştir. Bununla birlikte, Kadıköy ulus ötesi hareketlilik için çekici bir yer olması itibarıyla bugün daha çok expatların ve Erasmus öğrencilerinin öncelikli tercihidir. Küresel uzmanlıkları olan, farklı amaçlarla sık yurt dışı seyahatleri yapan sakinlerin sayısı yüksektir. Semtin bugünkü kozmopolit nüfusu geçmişinden farklı olarak ulus ötesi bir karaktere sahiptir, ama farklılıklar açıklık anlatısı sürmektedir.

Anlatılardaki güçlü kadın imajı bugün daha ziyade politik zemine taşınmıştır. Kadınların Türkiye'de en yüksek oranda temsil edildiği belediye meclisi yüzde 35 ile Kadıköy yerel yönetimidir. Kadın haklarına ilişkin ulus ötesi, ulusal ve yerel gündemlere duyarlı sokak eylemlerinde feminist düşünce aktivizm ile birleşir. Farklı araştırmalarda da sunulduğu üzere (Büyüknisan, 2021; Lordoğlu, 2016) talep edilen özgürlükleri sokakta yaşayan kadınların yoğun görünürlüğü kadınlara kentin diğer semtlere göre daha fazla cesaret veren bir kültürel atmosfer sunmaktadır.

Anlatılarda topluluk kültürünün önemli birleşenlerinden birisi olarak öne çıkan esnaf dönüşüm süresince çeşitliliğini yitirmiştir. Yine de Kadıköy halen hem semtte uzun süredir ikamet edenler için hem de yeni mukimler için "yuva" söylemiyle bütünleşir. Özellikle dönüşüm sürecinde taşınanlar açısından yerel bağ özgürlükçü değerler odağında kurularak hızlı bir topluluk aidiyeti oluşmasını sağlamaktadır. Kent hayatının getirdiği anonim olabilmek hali ve bireysellik bugün daha yoğun deneyimlense de sakinlerin motivasyonları ölçüsünde dahil olabilecekleri aktif pek çok grup vardır. Topluluk kültürünün kurumsal yapılara dönüştüğü kooperatifler ve sivil toplum örgütlenmeleri de çeşitli ve aktiftir. Kadıköy ile bütünleşen değerlerle uyum içindeki hayat tarzı odaklı topluluklar gündelik yanyanalık hali ile birlikte dijitalde de taşınmıştır. Sosyal medyada mahallelilere özel kurulmuş haberleşme grupları oldukça etkindir. Kadınlara özel grupların yanı sıra, hayvan- bitki bakımı, takas vb için özelleşmiş gruplarda gündelik bir akış ve içerik yoğunluğu göze çarpar. Bu gruplar kimi zaman eski sakinler ve yeni sakinlerin ayrışmasına yol açsa da, "macbook şarj aletini bu akşam ödünç alabilir miyim" in yahut "yarın bir kafede çalışıyor olacağım eşlik etmek isteyen olur mu" gibi yeni nesil gündelik ihtiyaçların post olarak girilip karşılık bulduğu, mahallelilik halini dijitalde taşıyan aktif alanlardır.

Özellikle hafta sonları kentin farklı coğrafyalarından gelen pek çok kişi Kadıköy'ün canlı gündelik hayatına karışarak boş vakitlerini geçirmektedir. Kadıköy günümüz İstanbul'unda, tarihi çarşısının hareketliliği ve renkliliği bir yana, geceye taşan canlı eğlence hayatı ile de bir çekim merkezidir. "Alkol, kafein ve

glikoz kıskacında⁶” haz odaklı tüketim mekanlarının çoğalmasa tüketim kültürünün etkisi ile yeniden şekillenmektedir. Yoğun kültür sanat aktiviteleri ile birlikte genişleyen gece eğlence kültürü anlatılarda öne çıkan canlı hayatın metaforunun bugünün bohem burjuva kültürü örtüşmekte olduğunu gösterir. Kadıköy’de köklü tiyatrolara çok fazla alternatif sahne, küçük sahneleriyle tek kişilik gösterilere ev sahipliği yapan kafe ve barlar da eklenmiştir. Kadıköy’de yaşayan sanatçıların sayısı Beyoğlu’ndaki dönüşümle birlikte daha da yükselmiştir. Sürekli artan emlak fiyatları ile hayat tarzını sürdürebilmek için Kadıköy’de kalmanın ekonomik bedeli gün geçtikçe yükselmektedir. Bu yükseliş bir yere kadar Kadıköy’e özgü burjuva bohem hayat tarzının devamına vesile oluşturabilmektedir. Diğer yandan rantın keskin yükselişi ile statünün sosyal ve kültürel sermaye üzerine kurulu olduğu yerel ağlar zayıflamakta, tüketim kültürü üzerinden ekonomik sermaye ile daha çok ilişkilenen toplumsal ilişkiler yoğunlaşmaktadır.

Güncel dönüşüm yine anlatıda yoğun olarak görüldüğü üzere geçmişe bağlılık ve tarih bilinci yaratmaktadır. Hafızayı koruyabilmek amacıyla eksilenlere, değişenlere dönük sıkı bir takip, geçmişin izini sürme hali görünür durumdadır. Bu aynı zamanda hafıza üzerinden bir aidiyet tanımına yol açar ve dışarıdan gelenlerin yoğunluğu ile gerçekleşen güncel dönüşümde yeni sakinler ile eski sakinler arasında hem bir ötekileştirme hem de kent bilincine dair yarıklar oluşmasına sebep olur.

Kadıköy’de yaşanan dönüşüm dünyada benzerleri görülen pek çok kent-sel dönüşüm gibi tüketim odaklı, yerel dışından gelen etkilere bağlı, yapısal unsurlar içeren bir dönüşüm olmakla birlikte yereldeki birçok toplumsal ve kültürel müzakereyi de içinde barındıran, bu müzakerelerin temsiller üzerinden yeniden üretildiği bir süreci de ifade eder. Mutenalaşma teorilerinin öngördüğü üzere kültür ve sanatın tüketim kültürüne yeni pazarlar sağlamak suretiyle araçsallaştığı ve yeni rant mekanizmalarının oluşumuna sebep olduğu yadsınamaz. Ayrıca, kültürün oluşturduğu yeni endüstriler mekanın fiziksel potansiyelini aşan bir kalabalığı çekim etkisine aldığı için yaşam kalitesini düşüren sonuçlar da doğurur. Fakat yaşanan dönüşümün neticesi, sermayenin ve/ya iktidarın mekansal kültürü tümüyle yok edip yerine tüketim kültürünün jenerik ürünleriyle sil baştan inşa edilmiş bir atmosfer değildir. Kadıköy’deki kültürel ve sosyal değişimlerin yapısı semtin mekansal hafızası ve tarihiyle güçlü bağlar kurabilen nitelikler taşımaktadır. Kadıköy’ün mekansal çekirdeğinin patlatılmasına mani olan, geçmişi bugününün dönüşümlerine mutedil bir biçimde bağlayan sürdürülebilir bir değişimin izlerini mekansal anlatılar yoluyla ortaya koyulmuş his yapılarının ve bunların zamandan bağımsız olarak gündelik hayat pratiklerinde tekrar edilmesinin bir ürünü olarak okumak mümkündür. Günümüz kentlerindeki agresif dönüşümlerin ve tüketimci, rant odaklı mutenalaştırma projelerinin eleştirel okumasında mekanların kültürel ve toplumsal tarihini bünyesinde taşıyan anlatılar güçlü bir etki oluşturabilir.

6 <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2019/03/14/alkol-kafein-ve-glikoz-kiskacinda-kadikoy>

Etik Kurul Onay Bilgisi

Etik kurul iznine gerek yoktur.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Katkı oranı birinci yazar için %65, ikinci yazar için %35 olarak belirtilmiştir.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Çalışma herhangi bir destek almamıştır. Teşekkür edilecek bir kurum veya kişi bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Abacı, T. (2020). Yedinci Ev. İkaros Yayınları.
- Aktunç, H. (2009). Bir Kadıköy'öğlü. Heyamola Yayınları.
- Alpak, R. C. (2018). Yeldeğirmeni Öyküleri. Nota Bene Yayınları.
- Batmankaya, M. (2010). Marmara'da Bir Balık Olarak Haydarpaşa (1.). Heyamola Yayınları.
- Batuman, B. (2019). Kentin Suretleri: Mekan ve görsel politika. Dipnot Yayınları.
- Belge, M. (2018). İstanbul Gezi Rehberi. İletişim Yayınları.
- Brooks, D. (2004). Bobos in Paradise: The New Upper Class and How They Got There. Simon&Schuster Paperbacks.
- Büyüknisan, H. (2021). Les expériences des jeunes femmes en col blanc dans l'espace urbain: Le cas de Kadıköy D'Istanbul.
- Dirksmeier, P. (2016). Providing places for structures of feeling and hierarchical complementarity in urban theory: Re-reading Williams' The Country and the City. Urban Studies, 53(5), 884–898.
- Erdoğan, E., & Semerci, P. U. (2021). Toplumsal araştırma yöntemleri için bir rehber: Gereklilikler, sınırlılıklar ve incelikler. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Eren Özbek, İ (2019). Topografyanın anlamını yeniden düşünmek(ve İstanbul deneyimi...). Megaron Journal, 2019, 14 (2) :196-204.
- Erol, S. (2015). Kadıköy'nün Romanı. Kubbealtı Neşriyatı Yayıncılık.
- Esad, C. (2011). Kadıköy'ü Hakkında Belediye Araştırmaları. Kadıköy Belediyesi.
- Filmer, P. (2003). Structures of feeling and socio-cultural formations:the significance of literature and experience to Raymond Williams's sociology of culture.

- British Journal of Sociology, No:54(No:2), 199–219.
- Giz, A. (1988). Bir Zamanlar Kadıköy. İletişim Yayınları.
- İleri, S. (1991). Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olsaydın. Oğlak Yayınları.
- İleri, S. (2012). İstanbul Seni Unutmadım. Everest Yayınları.
- Jackson, P. (1991). Mapping Meanings: A Cultural Critique of Locality Studies. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 23, 215–228. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1068/a230215>
- Karay, R. H. (2017). Ago Paşa'nın Hatıratı. İnkılap Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ.
- Kavukçuoğlu, D. (2016). Moda'da Gezinti (2.). Can Sanat Yayınları.
- Kütükçü, T. (2014). Kadıköy'ün Kitabı: Geçmiş Zamanların, Mekanların ve Hatırlamaların Rafında. Ötüken Neşriyat AŞ.
- Lordoğlu, C. (2016). İstanbul'da bekar kadın olarak yaşamak: Kentin güvensiz halleri.
- Martin, A. M. (2016). Her Yeri Resim Gibi Küçük Moda. Heyamola Yayınları.
- Matthews, S. (2001). Change and theory in Raymond Williams's structure of feeling. *Pretexts: literary and cultural studies*, 10(2), 179-194.
- Öner, H. (2013). Yeni Türk Edebiyatında Kadıköy:(1872-2000) (Hikaye, Roman ve Anı Kitapları) [PhD Thesis]. Marmara Üniversitesi (Turkey).
- Özbay, F. (2017). Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus: Dünden Bugüne. İletişim Yayınları.
- Özkan, A.F. (2020). Raymon Williams'ın His Yapıları Kavramı ve Kavram Perspektifi'nde XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, *SUTAD*, Aralık (2020), 50, 229-249.
- Rozental, İ. (2016). Moda Sevgilim "Yeniden" (2.). Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Taner, H. (1994). Yalı'da Sabah. Bilgi Yayınevi.
- Tekeli, İ. (2014). Türkiye'yi Anlamanın Yolu Kentlerini ve Demokrasisini Tanımdan Geçiyor. *Doğu Batı*, 67, 63–84.
- Tosun, M (2015). Haldun Taner Öykücülüğü ve Yalıda Sabah. *Türk Dili Aylık Dil ve Edebiyat Dergisi: Doğumunun 100. yılında Haldun Taner*, sayı 759 (Mart 2015) : 79-82.
- Türker, O. (2008). Halkiona'dan Kadıköy'e Körlük Ülkesinin Hikayesi. Sel Yayınları.
- Uyar, T., & Köksal, S. (2000). İstanbul'da Zaman. Büke Yayınları.
- Williams, R (1977). *Marxism and Literature*. Oxford University Press
- Williams, R (1965). *The long revolution*. Penguin
- Williams, R (1990) *Marksizm ve edebiyat*. Adam Yayınları
- Williams, R (2013) *Kültür ve Materyalizm*. İstanbul: Sel Yayıncılık

Yaşmut, Ç. (2013). Kadıköy Cinayetleri. Maceraperest Kitaplar.

Zamponi, S. F. (2020). History, Ordinary Culture, and "Structure of Feeling": Revisiting